بسم الله الرّحمن الرّحيم

مۇھەممەد قاسىم مۇھەممەد سىدىق قاراقاشى

پەرز ئەين

(بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ بىلىشى پەرز ئەين ئەمەللەر)

ھەقسۆيەر ئىسلام تەتقىقات مەركىزى

هەنەفىي مەزھىبىگە ئاساسەن تۈزۈلگەن، شۇنداقلا ۋەتىنىمىزدە ئۇزۇن يىللاردىن بېرى دەرسلىك قىلىنىپ ئۇيغۇر مۇسۇلمانلىرىنىڭ دىنىي مەلۇماتىنىڭ يۈكسىلىشىگە بەلگىلىك دەرىجىدە تەسىر كۆرسەتكەن قىممەتلىك كىتاب.

مۇھەممەد قاسىم مۇھەممەد سىدىق قاراقاشىي

پەرز ئەين

(بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ بىلىشى پەرز ئەين ئەمەللەر)

تەرجىمە قىلغۇچى: ئەبۇ ئالىيە

نەشرگە تەييارلىغۇچى:

ھەقسۆيەر ئىسلام تەتقىقات مەركىزى

تەھرىرلەر:

ھەبىيبۇللاھ مەتقۇربان، مۇھەممەد ئەمىن بىشارەت ،

ئاتاۋۇللا سەئدى، ئابدۇرازراق رەجەپ

2022 - يىلى ئاپرېل، ئىستانبۇل 1 - نەشرى

ئەۋلاد نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى

ئىستانبۇل – تۈركىيە

مۇندەرىجە

كىتاب ھەققىدە 5

مۇھەممەد قاسىم داموللام 7

ئاللاھنى تونۇش 21

ئاللاھنىڭ ئۈچ يېگانىلىكى 23

سىز كىمنىڭ ئۈممىتى؟ 24

ئۇسۇلى دىن 27

قىرىق پەرز 28

ئىمانى مۇپەسسەل 28

ئىسلامنىڭ بەش ئەركانى 29

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى 29

تەيەممۇمنىڭ پەرزلىرى 30

غۇسۇل تاھارەتنىڭ پەرزلىرى 30

نامازنىڭ پەرزلىرى 30

ئەمرىمەرۇپ - نەھيىمۇنكەر ئىككى پەرزدۇر 31

ئاياللار ئۆزىنىڭ ھەيز مۇددىتىنى بىلىشى پەرزدۇر 32

ئاياللار ئۆزىنىڭ نىفاسدارلىق مۇددىتىنى بىلىشى پەرزدۇر 32

ئوتتۇز ئىككى پەرزنىڭ بايانى 33

غۇسۇل تاھارەت ئېلىش پەرز بولىدىغان ئىشلار 33
ئىستىنجا قىلىش پەرز بولىدىغان ئىشلار 33
مېيىت نامىزىنىڭ پەرزلىرى 33
روزىنىڭ پەرزلىرى 34
ئەۋرەتنى يېپىشنىڭ پەرزلىكى 34
زاكاتنىڭ شەرتلىرى 34
يېمەك - ئىچمەكنىڭ پەرزلىرى 36
ئىماننىڭ شەرتلىرى 37
نامازنىڭ ۋاجىپلىرى 38
سەۋەنلىك سەجدىسى ۋاجىپ بولىدىغان ھالەتلەر 39
ناماز ئىچىدىكى پەرزلىكىدە ئىختىلاپ قىلىنغان ئىشلار 40

بىرىنچى باب

نامازنىڭ پەرزلىرىنىڭ بايانى 45
نامازنىڭ پەرزلىرى 45

ئىككىنچى باب

نامازنىڭ ۋاجىپلىرىنىڭ بايانى 47

ئۈچىنچى باب

نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ بايانى 49

تۆتىنچى باب

نامازنىڭ مۇستەھەپلىرىنىڭ بايانى 53

بەشىنچى باب
نامازدا ھارام بولغان ئىشلارنىڭ بايانى......56

ئالتىنچى باب
نامازدىكى مەكرۇھلارنىڭ بايانى......57

يەتتىنچى باب
نامازدىكى مۇباھلارنىڭ بايانى......66

سەككىزىنچى باب
نامازنى بۇزىدىغان ئامىللارنىڭ بايانى......68
ئىككى رەكەت نامازنى ئۆلچەملىك ئوقۇش ئۇسۇللىرى......70
پەرز نامازلاردىن كېيىن ئوقۇلىدىغان زىكىرلەر......77
ۋىتىر نامىزىدا ئوقۇلىدىغان قۇنۇت دۇئاسى......78
سۇترە مەسىلىسى......79
نامازغا ئەھمىيەت بېرىش ھەققىدە......82
تەرجىماندىن ئىلاۋە......85

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العلمين والعاقبة للمتقين والصلاة والسلام على رسوله محمد وآله وأصحابه أجمعين.

كىتاب ھەققىدە

بۇ كىتاب بۇنىڭدىن 41 يىل ئىلگىرى مۇھەممەد قاسىم مۇھەممەد سىدىق قاراقاشىي ئىسلىملىك ئۇيغۇر ئالىمى تەرىپىدىن يېزىلغان بولۇپ، سەئۇدىي ئەرەبىستانىنىڭ جىددە شەھرىدە سودىگەرچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئابدۇساتتار تۈركىستانىي ئىسىملىك خەيرسۆيەر كىشى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان. بۇ كىتابتا ئەقىدە، ئىمان ۋە ئىسلامنىڭ بەش ئەركانى؛ نامازنىڭ پەرز، ۋاجىپ، سۈننەت ۋە مۇستەھەبلىرى؛ نامازدا ھارام، مەكرۇھ ۋە مۇباھ قىلىنغان ئىشلار؛ نامازنى بۇزغۇچى ئامىللار؛ تاھارەتنىڭ پەرز ۋە سۈننەتلىرى؛ غۇسۇل قىلىش، تاھارەت ئېلىش ۋە تەيەممۇم قىلىش ئۇسۇللىرى قاتارلىق ھەربىر مۇسۇلمان كۈندىلىك ئەمەل-ئىبادەتلىرىنى ئادا قىلىشتا بىلمىسە بولمايدىغان مۇھىم مەسىلىلەر ناھايىتى ئىخچام ۋە چۈشىنىشلىك بايان قىلىنغان. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ كىتاب ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ۋەتىنىمىزنىڭ ھەرقايسى مەدرىسىلىرىدە ئۆگىتىلىپ

كەلگەن بولۇپ، ئۇنى باشلانغۇچ سەۋىيەدىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ مۇقەددەس دىنىمىزنى ئانا تىلىمىزدا ئۆگىنىشىدە ئالاھىدە رول ئوينىغان كىتابلارنىڭ بىرى دېيىشكە بولىدۇ.

بۇ كىتاب ئەسلىدە چاغاتاي تىلىدا يېزىلغان بولۇپ، ئەرەبچە، پارسچە ۋە ئۆزبېكچە سۆزلەر كۆپ ئۇچرايدىغان بولغاچقا، ھازىرقى زامان ياش - ئۆسمۈرلىرىنىڭ بۇ خىل يېزىقنى ئوقۇپ چۈشىنىشى ناھايىتى تەسكە توختايدۇ. شۇنداقتىمۇ، بۇ كىتاب ئىنتايىن ئىخچام، چۈشىنىشلىك، مول مەزمۇنلۇق كىتاب بولغاچقا، ھېلىھەم يۇقىرى قىممەتكە ئىگە. مەن بۇرۇنقى قىممەتلىك مەدەنىي مىراسلىرىمىزنى ساقلاپ قېلىش ۋە ئۇيغۇر مۇسۇلمانلىرىنىڭ كېلەچىكى ئۈچۈن بىر كىشىلىك ھەسسە قوشۇش مەقسىتىدە كىتابنىڭ ئەسلىي نۇسخىسىنى ئاساس قىلىپ، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا ئايلاندۇرۇپ چىقتىم. مۇھىم دەپ قارالغان جايلىرىغا تىرناق ئىچىدە ئىزاھات بېرىپ، تەكرار بولۇپ قالغان يەرلىرىنى ئىخچاملاپ، قىسمەن جايلىرىنى رەتلىدىم.

قىسقارتىلغان سۆزلەر:

«س» سوئالنى، «ج» جاۋابنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇلۇغ ئاللاھتىن بۇ كىتابنى قىيامەتكىچە مۇسۇلمانلارغا مەنپەئەتلىك قىلىپ بېرىشىنى تىلەيمەن. ئامىن!

ھۆرمەت بىلەن: ئەبۇ ئالىيە

1443 .06.06 ھىجرىيە

مۇھەممەد قاسىم داموللام

يىتۈك ئالىم، تالانتلىق شائىر مۇھەممەد قاسىم داموللام (ھەسرەتى) مۇھەممەد سىددىق ئىبنى ئەمىن قارى ئەلەمئاخۇنۇم قاراقاشىنىڭ ئوغلى بولۇپ، بوۋىسى ئەمىن قارى ئەلەمئاخۇنۇم ئەينى زاماندىكى خوتەننىڭ داڭلىق ئۆلىمالىرىدىن ئىدى. ئۇ كىشىنىڭ قولىدا يۈزلىگەن تالىپلار ئوقۇپ يېتىشىپ چىققان. مۇھەممەد قاسىم داموللام خوتەننىڭ قاراقاش دەرياسى بويىغا جايلاشقان جاغلىغا كەنتىدە 1907 ـ يىلى (ھىجرىيە 1325 ـ يىلى) دۇنياغا كەلگەن. دەسلەپتە، چوڭ ئانىسى نەبىرە خېنىمنىڭ تەربىيەسىدە چوڭ بولۇپ، كېيىن يەتتە يېشىدا قاراقاشقا قايتۇرۇپ كېلىنىپ، شۇ يەردە دىنىي مەكتەپكە ئوقۇشقا بېرىلگەن. بۇ جەرياندا ئەھلى تەسەۋۋۇپ ئەلى مەردان ھەزرەت دېگەن كىشىنىڭ تەسىرىدە مەلۇم دەرىجىدە تەسەۋۋۇپ ئىدىيەسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان. 1926 ـ يىلى تاغىسىنىڭ قىزى رۇقىيە خېنىمغا ئۆيلەنگەن. بىراق، بىر يىلدىن كېيىن شائىرنىڭ قەلب سىردىشى بولغان ئايالى ۋاپات بولۇپ كەتكەن. ۋاپادار ھەمراھىدىن تۇيۇقسىز ئايرىلىپ، ئېغىر روھىي زەربىگە ئۇچرىغان شائىر يۇرتىنى تاشلاپ قەشقەرگە چىقىپ كەتكەن. قەشقەرگە كەلگەندىن كېيىن، كونا شەھەردىكى چاھارسۇ مەدرىسىسىگە ئورۇنلىشىپ، شۇ دەۋرنىڭ ئاتاقلىق ئالىملىرىدىن

مەھمۇد ئاخۇن داموللام[1]، ھاشىم ئاخۇن داموللام[2]، شەمسىددىن داموللاملارنىڭ[3] قولىدا ئىلىم تەھسىل قىلغان. قەشقەردىكى

[1] مەھمۇد ئاخۇن داموللام: 1869 - يىلى قەشقەردە تۇغۇلغان، كىچىكىدىنلا ئىلىمگە ئىشتىياق باغلاپ قەشقەردىكى ئۇستازلاردا ئىلىم تەھسىل قىلغان، 1894 - يىلىدىن 1901 - يىلىغىچە بۇخاراغا بېرىپ ھەرقايسى پەنلەر بويىچە بىلىم ئاشۇرۇپ قەشقەرگە قايتىپ كەلگەن. ئۇ ئۆز دەۋرىدىكى داڭلىق ئالىم، مەشھۇر فىقھشۇناس بولۇپ، ئۆمۈر بويى مۇدەررىسلىك خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ نۇرغۇنلىغان كاتتا ئالىملارنى يېتىشتۈرۈپ چىققان.

[2] ھاشىم ئاخۇن داموللامنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى قاسىم ئاخۇن ناۋاي بولۇپ، مىلادىيە 1887 - يىلى قەشقەردە تۇغۇلغان. ئۇ ئوقۇشىنى تاماملىغاندىن كېيىن مەھمۇد ئاخۇن داموللام، شەمسىددىن داموللام، ئابدۇلقادىر داموللام قاتارلىق ئۇلۇغ ئۇستازلىرى بىلەن مۇدەررىسلىك ھاياتىنى باشلىغان. كېيىن شەرىئەت مەھكىمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، باش رەئىس، شەيخۇلئىسلام قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. مەسئۇد سەبرى ھۆكۈمىتى مەزگىلىدە شەرقىي تۈركىستان مىقياسىدا مۇسۇلمانلارنىڭ باش ۋەكىلى بولغان. ئۇ فىقھى، ھەدىس، قىرائەت ئىلىملىرىدە كامالەتكە يەتكەن. ئىزچىل مۇدەررىسلىك قىلغان. ئوقۇتۇش بىلەن ئالدىراش بولغاچقا، ئەسەر يېزىپ قالدۇرالمىغان ئىدى. 1947 - يىلى ئايالى ۋە ھارۇن، ئەمىن ئىسىملىك ئىككى ئوغلى بىلەن ھەجگە كېلىپ، شۇ يىلى شابان ئېيىدا مەدىنەدە ۋاپات بولغان ۋە بەقىئ قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلىنغان.

[3] شەمسىددىن داموللام (1881 - 1938) قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ ئارتۇش ناھىيەسىدە تۇغۇلغان. ئۇنىڭ ئائىلىسى ئاشلىق ۋە چارۋا سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولۇپ، چوڭ كۆلەملىك دېھقانچىلىق مەيدانى ۋە ئورمانلىقى بار ئىدى. ئۇ دەسلەپكى ئىلىملەرنى ئارتۇشتىكى ئۇستازلاردا ئوقۇغاندىن كېيىن ئوتتۇرا ۋە ئالىي مائارىپنى قەشقەردىكى داڭلىق مەدرىسىلەردە يۇقىرى نەتىجە بىلەن تاماملىغان. بۇ 1913 - يىللارغا توغرا كېلەتتى. شەمسىددىن داموللام يەنە بۇخارا، سەمەرقەنت ۋە تاشكەنت قاتارلىق جايلارغا بېرىپ ئىلىم تەھسىل قىلغان. بۇ جەرياندا ساۋاقدىشى ۋە ھەمراھى سابىت داموللام بىلەن بۇخارادا ھەر قايسى پەنلەر بويىچە بىر قانچە يىل بىلىم ئاشۇرۇپ، ئۇستازلىرىدىن ئىجازەت ئالغاندىن كېيىن داموللا ئۇنۋانى بىلەن قەشقەرگە قايتىپ كەلگەن ۋە ئۇزۇن ئۆتمەيلا مۇدەررىسلىك قىلىشقا باشلىغان. ئۇ خۇشخۇي،

مەدرىسىدە ئابدۇلغەنىي ئاخۇن دامولـلام، ئەمىر نۇر ئەھمەدخان بىلەن ساۋاقداش ئوقۇغان. شائىرنىڭ شېئىرىي ئىجادىيىتى شۇ چاغدىلا باشلانغان بولۇپ، بۇنىڭغا نۇرئەھمەدخان ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتكەن. شائىر شېئىر ئىلمىنى نۇر ئەھمەدخاندىن ئۆگەنگەنلىكى ھەققىدە مۇنداق يازغان:

رەھبەر ئىدى ماڭا ھەر ئىشتا ئول يار،
ھاسىل ئەتتىم ئۇنىڭدىن ئىلمى ئەشئار.

شائىر قەشقەردە ئوقۇۋاتقان يىللىرى شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئازادلىق ھەرىكىتىنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكى ۋەكىللىرىدىن مەرھۇم مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا[1] (ئەينى زاماندا مۇھەممەد ئەمىن دامولـلام

چاقچاقچى، تۈرۈپلا شېئىر توقۇيالايدىغان، دىنىي ۋە پەننىي ئىلىملەرگە ئەھمىيەت بېرىدىغان، پىكرى ئىلغار، كۆپ ئىقتىدارلىق، تالانتلىق ئالىم ئىدى. ئۇ ئۆمرىدە ئىماملىق، خەتىبلىك، دەۋەت، مۇدەررىسلىك قاتارلىق خىزمەتلەر بىلەن شۇغۇللانغاندىن باشقا يەنە 1933 - يىلى شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغاندا، مەركەت ناھىيىسىنىڭ ھاكىمى ۋە باش مۇپەتتىشى بولۇپ ئىشلىگەن. 1934 - يىلى جۇمھۇرىيەت يىقىلغاندىن كېيىن، سىياسىي ۋەزىيەت ناچارلىشىپ «كالتا يايلاق» ئىسىملىك بىر يېزىدا 1936 - يىلغىچە يۇشۇرۇنۇپ تۇرغان. شارائىتنىڭ ناچارلىقى تۈپەيلىدىن سالامەتلىكى ئېغىر دەرىجىدە ئاجىزلاپ بىر قانچە خىل كېسەلنىڭ ئاسارىتىدە كۆپ قىينالغان. 1938 - يىلىنىڭ بېشىدا ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ خەۋەر تېپىشى بىلەن ئارتۇشقا ئېلىپ كېلىنىپ ھالىدىن ياخشى خەۋەر ئېلىنغان بولسىمۇ، ئەپسۇس، بىر قانچە ئايدىن كېيىن كېسەللىك سەۋەبى بىلەن ۋاپات بولۇپ كەتكەن. ئۇ شۇ چاغدا ئەمدىلا ئەللىك يېشىدا ئىدى.

[1] مۇھەممەد ئىمىن بۇغرا (1901 - 1965) شەرقى تۈركىستان ئىنقىلابىنىڭ ئاتاقلىق رەھبەرلىرىدىن بىرى، خوتەن ئىنقىلابىنىڭ باش قوماندانى، ئاتاقلىق دىنى ئالىم. 1933 - يىلى 2 - ئاينىڭ 24 - كۈنى سابىت داموللام بىلەن ئۆز ئادەملىرىنى ئۇۋ مىلتىقى، قىلىچ، چوماق قاتارلىق

ۋە مۇھەممەد ئەمىن ھەزرىتىم دەپ ئاتىلاتتى) 1922 ـ يىللىرى مەدرىسە ئىلىم تەھسىلىنى تاماملاپ، قاراقاش ئويباغ مەدرىسىسىگە مۇدەررىس بولغاندىن كېيىن، بىر تەرەپتىن تالىپلارنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن خەلقىنىڭ تەقدىرىدىن قايغۇرۇپ، ۋەتەننى قۇتقۇزىدىغان ئازادلىق يولى ھەققىدە ئىزدىنىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن، ئالدى بىلەن شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەرقايسى شەھەرلىرىنى ئايلىنىپ يۈرۈپ، مەلۇم كىشىلەر بىلەن تونۇشىدۇ ۋە ئۆزئارا پىكىر ئالماشتۇرۇپ، ئۆزى بىلەن پىكىرداش كىشىلەرگە ئويىنى بىلدۈرىدۇ. بولۇپمۇ، غۇلجىدا ئاتاقلىق دىنىي ئالىم ۋە سىياسىي ئەرباب سابىت داموللام بىلەن تونۇشۇپ، مەسلىھەتلىشىش ئارقىلىق مەلۇم ئىشلارنى قارار قىلىشىدۇ. نەتىجىدە مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا خوتەنگە، سابىت داموللام چەت ئەلگە قاراپ يولغا چىقىدۇ. مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا خوتەنگە يېتىپ كېلىپلا تەشكىلات قۇرۇشنى ئويلىشىدۇ ۋە مەلۇم ھازىرلىقلارنى پۈتتۈرىدۇ.

بۇلار خوتەننىڭ شۇ چاغدىكى ئېغىر ۋەزىيىتىنى، خەلق ئاممىسىنىڭ روھى ھالىتىنى ۋە قوراللىق ئىنقىلابنىڭ ۋاقتى كېلىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلغان زىيالىيلار قاتلىمىدىكى ئۆلىمالاردىن

قوراللار بىلەن قوراللاندۇرۇپ قاراقاش ناھىيىسىدىكى خىتاي يامۇلىغا ھۇجۇم قىلىپ، چاقماق تېزلىكىدە غەلىبە قازانغان. نەتىجىدە 4 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى خوتەندە «خوتەن ئىسلام ھۆكۈمىتى» قۇرۇلغان. بۇ ھۆكۈمەتكە مۇھەممەت نىياز ئەلەم دېگەن كىشى دىنىي داھىي، مۇھەممەد ئىمىن بۇغرا باش قوماندان، سابىت دەموللام ئالىي مەسلىھەتچى، سۈپۈرگە ھاجىم مەسلىھەتچى، قۇربان ھاجىم ئىچكى ئىشلار مىنىستىرى بولۇپ سايلانغان. بۇ تارىختىن باشلاپ، مۇھەممەد ئىمىن بۇغرا «ئەمىر ھەزرىتىم» ئۇنۋانى بىلەن، چەت ئەلدە بولسا «خوتەن ئەمىرى» دەپ تونۇلغان.

ئىدى. شۇنىڭ بىلەن، مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا 1932 - يىلى 9 - ئايدىلا تەشكىلات قۇرۇش ئىشىنى باشلىۋېتىدۇ. بۇ چاغدا سابىت داموللامۇ ئالدىن كېلىشكىنى بويىچە چەت ئەلدىن ئۇدۇل خوتەنگە كېلىپ، مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا بىلەن ئۇچرىشىدۇ. پۇختا تەييارلىقلاردىن كېيىن 1933 - يىلى 1 - ئاينىڭ 2 - كۈنى تەشكىلات ئەزالىرى ۋەكىللەر مەجلىسى ئېچىپ، مۇھەممەد نىياز ئەلەمئاخۇنۇمنى[1] باش قىلىپ، ھەممەيلەن ئۇنىڭغا بەيئەت

[1] مۇھەممەد نىياز ئەلەم ئاخۇنۇم 1932_ خوتەن ئىسلام ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى بولغان شەخستۇر. ئۇ 1863 - يىلى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ قاراقاش ناھىيىسىدە ئىلىم - مەرىپەتلىك ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، كىچىكىدىن دىنىي ئوقۇشقا كىرىشكەن. ئاۋۋال دادىسىدا، ئاندىن قاراقاش ۋە خوتەننىڭ داڭلىق ئۆلىمالىرىدا ئوقۇپ دىنىي ئىلىملەردە ھەر تەرەپتىن ئەتراپلىق يېتىشكەن ۋە شۇ زامانىنىڭ كاتتا ئۆلىمالىرىغا ئايلانغان. 1907 - يىلى قاراقاش مەدرەسىسىگە مۇدەررىس بولۇپ تەيىنلىنىپ، ئۇزۇن ئۆتمەيلا پۈتۈن خوتەن ۋىلايىتىنىڭ قازىلىقىغا تەيىنلەنگەن. 1932 - يىلى خوتەندە مىللىي ئىنقىلاب پارتلاپ "خوتەن ئىسلام ھۆكۈمىتى" قۇرۇلغاندا، مۇھەممەد نىياز ئەلەم ئاخۇنۇم مەزكۇر ھۆكۈمەتنىڭ رەئىسلىكىگە تەيىنلىنىپ "مەلىك ھەزرەت" دېگەن ئۇنۋانغا ئېرىشىدۇ. كېيىنچە ئىنقىلاب مەغلۇب بولۇپ، خوتەن ئىسلام ھۆكۈمىتى تۇنگانلارنىڭ قولىدا يىقىلغاندىن كېيىن، 1943 - يىلى خوتەن ئىنقىلابچىلىرى ھىندىستانغا ھىجرەت قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالغان. لېكىن مۇھەممەد نىياز ئەلەم ئاخۇنۇم دوستى ئابدۇلجېلىل داموللام بىلەن ئانا ۋەتەندە قېلىشنى تاللىغان. 1937 - يىلى شىڭشىسەي ھاكىمىيىتى تۇنگانلارنى قوغلاپ چىقىرىپ خوتەننى بويسۇندۇرغاندا، خوتەندىكى ئىسلام ھاكىمىيىتى ۋە مەھكىمە شەرئىيە ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ۋە دىنىي ئالىملار، ۋەتەنپەرۋەر كىشىلەر تەقىبلىنىشكە باشلىغان. بۇ چاغدا مۇھەممەد نىياز ئەلەم ئاخۇنۇم يوشۇرۇنچە كەشمىرگە ھىجرەت قىلغان. 1938 - يىلى كەشمىردىن ئايرىلىپ مىڭ بىر جاپادا سەئۇدى ئەرەبىستانغا يېتىپ كېلىپ، مەدىنە مۇنەۋۋەرەدە تۇرغان. 1939 - يىلى ۋاپات بولۇپ، پەيغەمبەر مەسجىدىنىڭ يېنىدىكى "بەقىئ" قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلىنغان.

قىلىدۇ. مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا باش قوماندان بولۇپ، پۈتۈن ھەربىي ئىشلارنى باشقۇرۇش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئېلىپ، ئەسكەر تەشكىللەش، ئۇرۇش پىلانى تۈزۈش، ئەسكەرلەرنى قوراللاندۇرۇش، ئۇرۇش ئەسلىھەلىرىنى تەقلەش قاتارلىق ئىشلارغا مەسئۇل بولىدۇ. سابىت داموللام باش مەسلىھەتچى، دىنىي ئىشلار نازىرى يەنى شەيخۇلئىسلام ۋە مائارىپ، ئەدلىيە، دەۋەت - تەشۋىقات ئىشلىرىغا مەسئۇل بولىدۇ. مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا نۆۋەتتىكى ۋەزىيەت ھەققىدە سۆز قىلىپ: ئەل - يۇرتتىكى زۇلۇم - ستەملەرنىڭ چەكتىن ئېشىپ، خەلق ئىچىدىكى نارازىلىق كەيپىياتىنىڭ كۈنسېرى ئەۋج ئېلىۋاتقانلىقى؛ چىرىك ھۆكۈمەتنىڭ بارغانسېرى ۋەھشىيلىشىپ، پىچاقنىڭ سۆڭەككە يەتكەنلىكى، قوزغىلاڭنىڭ خەلقنىڭ غەزىپى تېشىپ تۇرغان مۇشۇنداق پەيتتە قوزغالسا، چوقۇم غەلىبە قىلىدىغانلىقى ھەققىدە توختىلىپ مۇجاھىدلارنى ئىشەنچىنى تېخىمۇ ئاشۇرىدۇ؛ ئىشتىراكچىلار قۇرئان تۇتۇپ قەسەمياد قىلىشىپ، مەجلىس ئاخىرلىشىدۇ؛ شۇنداق قىلىپ خوتەن ئىسلام ھۆكۈمىتىنىڭ ئاساسى تىكلىنىدۇ.

تەشكىلات قۇرۇلۇپ، پۈتۈن ھازىرلىقلار پۈتكەندىن كېيىن، 1933 - يىلى 2 - ئاينىڭ 13 - كۈنى مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا باشچىلىقىدا 86 كىشى قاراقاش دوتەي يامۇلغا ھۇجۇم قىلىپ، شۇ كۈنى قاراقاشنى پەتھى قىلىدۇ. ئارقا - ئارقىدىن باشقا ناھىيەلەرمۇ پەتھى بولۇپ، نىيىدىن يەكەنگە قەدەر بولغان جايلار خوتەن ھۆكۈمىتىگە تەۋە بولىدۇ. بۇ ھۆكۈمەت تارىختا «خوتەن ئىسلام ھۆكۈمىتى» دەپ يادلىنىدۇ. مۇھەممەد قاسىم داموللام قاراقاشتا جىھاد ھەرىكىتى باشلانغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئوقۇشىنى توختىتىپ،

دەرھال قاراقاشقا يېتىپ كېلىپ، مۇھەممەد ئەمىن ھەزرىتىم، سابىت داموللام[1]، سىبغەتۇللاھ مەۋلىۋى، 1939 - يىلى مەدىنىدە

---

[1] سابىت ئابدۇلباقى 1883 - يىلى ئاتۇش ئازاقتا تۇغۇلغان. باشلانغۇچ دىنىي تەربىيىنى ئازاقتا چوڭ ئەلەم ئاخۇنۇم دېگەن كىشىدىن ئالغان. كېيىن قەشقەر خانلىق مەدرىسىدە ئوقۇغان. 1910 - يىلى ئابدۇقادىر داموللام ھەم مامۇت ئاخۇند داموللاملارنىڭ دەۋەت قىلىشى بىلەن، بۇخاراغا بېرىپ يۇقىرى مەلۇمات ئالغان. 1914 - يىلى ئوقۇشنى تاماملاپ ۋەتەنگە قايتقان. 1924 - يىلى ئابدۇقادىر داموللام سۇيىقەستكە ئۇچرىغاندىن كېيىن، سۇيىقەستچىلەرنىڭ نىشانى سابىت داموللامغا مەركەزلەشكەن. بۇنى سەزگەن سابىت داموللام 1925 - يىلى ھەجگە بېرىش باھانىسى بىلەن ئېلىغا چىققان. سابىت داموللام دىنىي ئىلىملەردىمۇ تۈركچە، ئەرەبچە، پارسچە ئەدەبىياتىنىڭ پۈتكۈل تۈرلىرىدە ئىلىم تەھسىل قىلغان بولغاچقا، مەزكۇر تىللاردا بەزىدە نەسرىي، بەزىدە نەزمىي ئۇسلۇبتا سۆزلەش، يېزىش كامالىتىگە يەتكەن. ئۇ 1927 - يىلىدىن باشلاپ، غۇلجا شەھىرى دەڭ مەسچىتىدە «قۇرئان كەرىم»نى ئۈچ يىل بويىچە ئاغزاكى تەرجىمە قىلغان. 1930 - يىلى غۇلجىدا، چۆچەكتىكى مۇرات ئەپەندىدىن تەلىم ئېلىش باھانىسى بىلەن ۋەزىيەتنى كۆزەتكىلى چىققان خوتەن قاراقاشلىق مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا بىلەن پىكىرلەشكەن. ئۇ شۇ يىلى كۈزدە قەشقەر ۋە ئاتۇشتىن چىققان شەمشىدىن داموللا، ياقۇپ ھاجى قاتارلىق يۈزدەك كىشى بىلەن بىرلىكتە ئون نەچچە ياشلىق ئوغلى ئابدۇللانى ئېلىپ ھەجگە ماڭغان. 1931 - يىلى باھاردا، ھەج تاۋابىنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئىلمىي زىيارەتتە بولۇش ئۈچۈن سەئۇدى ئەرەبىستانى، تۈركىيە قاتارلىق جايلاردا تەكشۈرۈش، ئۆگىنىش ۋە ئىلمىي سۆھبەتلەرنى ئېلىپ بارغان. تۈركىيىدە ئىلمىي زىيارەتتە بولۇۋاتقان چېغىدا، مىسىردا دۇنيا ئىسلام ئالىملىرى سۆھبەت يىغىنى ئېچىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ، يىغىنغا ئۈلگۈرۈپ قاھىرەگە بارغان. سابىت داموللام 1932 - يىلى 12 - ئايدا قاغىلىققا يېتىپ كەلگەن، ئاندىن ئۇدۇل خوتەنگە بارغان. 1933 - يىلى 24 - فېۋرال، قاراقاشتا قوزغىلاڭ پارتلىغان. 1933 - يىلى ئاپرېلغىچە خوتەن تەۋەسى قوزغىلاڭچىلارنىڭ قولىغا ئۆتكەن. 5 - ئاپرېلدا «خوتەن ئىسلام ھۆكۈمىتى» قۇرۇلغان. سابىت داموللام قوزغىلاڭ جەريانىدا، يەكەن قوزغىلاڭچىلىرى بىلەن خوتەن قوزغىلاڭچىلىرى ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياراشتۇرغان. 15 -

ۋاپات بولغان مۇھەممەد نىياز ئەلەمئاخۇنۇم (مەلىك ھەزرىتىم)، شاھ مەنسۇر، ئەمىر ساھىب (نۇر ئەھمەدخان) قاتارلىقلارنىڭ سېپىگە قوشۇلۇپ، ئاكتىپ ھالدا جىھادقا ئىشتىراك قىلىدۇ ۋە

ئاۋغۇست سابىت داموللام قەشقەر شەھرىدە خوتەن ھۆكۈمىتىنىڭ قەشقەر ئىش باشقۇرۇش ئىدارىسىنى قۇرغان. 10 - سىنتەبىر بۇ ئىدارىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا «شەرقىي تۈركىستان مۇستەقىللىق جەمئىيىتى»نى قۇرغان. ئىككى ئايلىق پۇختا تەييارلىق خىزمىتىدىن كېيىن، 1933 - يىل 12 - نويابىر قەشقەردە «شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتى» قۇرۇلۇپ، كۆنچى مەھەللىسىنىڭ ئالدىدىكى مەيداندا بايراق چىقىرىلىدۇ. بۇ بايراق ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايراق ئىدى. بايراق چىقىرىلىپ، جۇمھۇرىيەت قۇرۇلغانلىقىنى جاكارلاش چوڭ يىغىنىدا، ھۆكۈمەت تەشكىلىي ئاپپاراتى، ئاساسىي قانۇن ۋە دۆلەت مارشى ئېلان قىلىندى. «شەرقىي تۈركىستان ئىسلام جۇمھۇرىيىتى» ستالىن ھۆكۈمىتى بىلەن شېڭ شىسەي ھۆكۈمىتىنى قاتتىق ساراسىمىگە سالغان. خوجىنىياز ھاجى ستالىن ھۆكۈمىتىنىڭ تەلىپىگە كۆنگەن ھەمدە سابىت داموللام قاتارلىق كىشىلەرنى قولغا ئېلىپ، شېڭ شىسەيگە تاپشۇرۇپ بېرىشكە ۋەدە قىلغان. 1934 - يىلى ئاپرېلدا، خوجىنىياز ھاجى يەكەندە زىرىپ قارى ھاجى، شەمشىدىن داموللا، ئابلاخان سۇلتانبەگ قاتارلىق تۆت كىشىنى نەزەربەند قىلغان. ئاپرېلنىڭ 13 - كۈنى، مەھمۇد مۇھىتى قول ئاستىدىكى غوپۇر تۈەنجاڭنى قاغىلىققا ئەۋەتىپ، سابىت داموللامنى قولغا ئالغان. خوجىنىياز ھاجى سابىت داموللام بىلەن زىرىپ قارى ھاجىنى ئاقسۇغا يالاپ ئېلىپ كېلىپ، شېڭ شىسەينىڭ ئاقسۇدىكى قىسىملىرىغا تاپشۇرۇپ بەرگەن. سابىت داموللام 1934 - يىلى شېڭ شىسەينىڭ ئۈرۈمچىدىكى تۈرمىسىگە قامالغان. 1940 - يىلى ئۈرۈمچى ئىككىنچى تۈرمىنىڭ باشلىقى لۇ بىندى ئىسىملىك خۇيزۇ سابىت داموللام بىلەن تونۇشۇپ قالغان. لۇ بىندى سابىت داموللامنىڭ تەلىپىگە بىنائەن ئۇنىڭغا «قۇرئان كەرىم» بىلەن قەغەز - قەلەم ئەكىرىپ بەرگەن ھەمدە سابىت داموللامنىڭ ياشاش مۇھىتىنى ياخشىلاپ بەرگەن. شۇ كۈندىن باشلاپ، سابىت داموللام «قۇرئان كەرىم»نى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە - تەفسىر قىلىشقا كىرىشكەن ۋە ئون ئايغا يەتمىگەن ۋاقىتتا تەرجىمە - تەفسىرىنى تولۇق تاماملىغان. سابىت داموللام تەرجىمە خىزمىتىنى تۈگىتىپ كۆپ ئۆتمەي، يەنى 1941 - يىلى 58 يېشىدا، شېڭ شىسەينىڭ تۈرمىسىدە ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلغان.

خوتەن ئىسلام ھۆكۈمىتىنىڭ مالىيە ۋەزىرى بولۇپ، ھۆكۈمەتنىڭ پۈتۈن كىرىم ـ چىقىم ئىشلىرىنى باشقۇردى. بۇ ھۆكۈمەت 1934 ـ يىلى تۇڭگانلار تەرىپىدىن قانلىق باستۇرۇلۇپ، شۇ يىلى 7 ـ ئايدا مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا ھىندىستانغا ھىجرەت قىلغانغا قەدەر ھاكىمىيەت يۈرگۈزدى.

بۇ جەرياندا مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاننى ئازاد قىلىپ، ئۇيغۇر خەلقىنى قۇللۇقتىن قۇتقۇزۇپ، ئەبەدىي بەخت ـ سائادەتكە، ئازادلىق ۋە ئەركىنلىككە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن قولىغا قورال ئېلىپ، دۈشمەنگە قارشى جىھاد ھەرىكىتىنى باشلايدۇ. دەسلەپكى قەدەمدە خوتەن ئىسلام ھۆكۈمىتىنى قۇرۇپ؛ قۇمۇل، تۇرپان، قەشقەر ۋە باشقا جايلاردىكى مىللىي ئىنقىلابچىلار بىلەن بىرلىشىپ؛ پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاننى ئازاد قىلىپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى مۇستەقىللىق ۋە ئەركىنلىككە ئېرىشتۈرۈشنىڭ قەدىمىنى باسىدۇ. مۇھەممەد ئەمىن داموللام بۇ مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن بىر تەرەپتىن خىتاي ھاكىمىيىتى بىلەن، يەنە بىر تەرەپتىن مۇناپىق تۇڭگانلار بىلەن ئاخىرىغىچە ئېلىشىدۇ. 1934ـ يىلى 1ـ ئايدا يېڭىساردا تۇڭگانلار بىلەن بولغان جەڭدە ئىككى ئىنىسى ئەمىر ئابدۇللاھ ۋە ئەمىر نۇرئەھمەدلەردىن ئايرىلىپ قالىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا خوتەن ھۆكۈمىتى قۇمۇل مىللىي ئىنقىلابىنىڭ رەھبىرى خوجا نىياز ھاجىمغا ئەسكىرىي ۋە ماددىي ياردەم بېرىشنى، يەنە قەشقەر يېڭى شەھەردىكى ماجەنساڭ باشچىلىقىدىكى تۇڭگانلارنى يوقىتىش ئۈچۈن قەشقەر ھۆكۈمىتىگە ياردەم قىلىشنى زىممىسىگە يۈكلەنگەن مىللىي ۋەزىپە دەپ بىلىپ، ئىنقىلاب رەھبەرلىرى

بىلەن بىرلىشىپ، شەرقىي تۈركىستاننى تولۇق ئازاد قىلىپ، ئاندىن مۇستەقىل شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى قۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. شۇنىڭدەك، 1934 - يىلى خوتەن ھۆكۈمىتى خوجا نىياز ھاجىمغا بىر ھەيئەت ئەۋەتىپ، ئۇنى پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاننىڭ رەئىسى دەپ تونۇغانلىقىنى رەسمىي بىلدۈرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئىقتىسادىي جەھەتتىن ياردەم بېرىش ئۈچۈن مەزكۇر ھەيئەت بىلەن 399 سەر ئالتۇن (7 كىلو 200 گىرام ساپ ئالتۇن) ئەۋەتىدۇ. ئاندىن خوتەن ھۆكۈمىتى چەت ئەل ھۆكۈمەتلىرى بىلەن ئالاقە ئورنىتىشنى تەشەببۇس قىلىپ، بۇ ھەقتە ھىندىستان ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىگە تۇتقان بىتەرەپ تۇرۇش سىياسىتىنى بىلىپ يەتكەندىن كېيىن، قۇربانىللاھ داموللام بىلەن مىيان ھەسەنخانلارنى خوتەن ھۆكۈمىتى نامىدىن غەيرىي رەسمىي ھەيئەت سۈپىتىدە ئافغانىستانغا ئەلچىلىككە ئەۋەتىدۇ. ئۇلار ئافغانىستانغا بارغاندا ئافغانىستان ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن قىزغىن قارشى ئېلىنغان بولسىمۇ، بىرەر جاۋاب ئېلىپ قايتىپ بولغۇچە خوتەن ھۆكۈمىتى ئاغدۇرۇلۇپ، مۇھەممەد ئەمىن بۇغرامۇ ۋەتەندىن ئايرىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. شائىر مۇھەممەد قاسىم داموللامۇ مۇھەممەد ئىمىن بۇغرا بىلەن بىللە ۋەتەندىن ئايرىلىپ كەشمىرگە كېلىدۇ ۋە شۇ كۈندىن باشلاپ شائىرنىڭ سەرگەردانلىق ھاياتى باشلىنىدۇ. كەشمىرگە كەلگەندىن كېيىن، 1939 - يىلى «تۈركىستان مۇھاجىرلار جەمئىيىتى»نى قۇرۇپ، رەئىسلىكىگە سايلىنىدۇ ۋە پۈتۈن شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلارنىڭ ئىشىغا مەسئۇل بولۇپ، كېچە - كۈندۈز خەلقنىڭ خىزمىتى بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. بۇ جەمئىيەت شەرقىي تۈركىستانلىق مۇھاجىرلارنىڭ ئىشىنى تەشكىللىك ۋە

تەرتىپلىك ھالدا ئېلىپ بېرىشتا مۇھىم رول ئوينايدۇ. مۇھەممەد قاسىم داموللام جەمئىيەتتىكى ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشقاندىن سىرت، ئەتىگەن - ئاخشاملىرى جامائەتكە قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىس شەرىفلەردىن ۋەز - تەبلىغ، ئەمرىمەرۇپ قىلىپ تۇرىدۇ. تاكى 1942 - يىلى مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا نەنجىڭغا كەتكەنگە قەدەر مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا بىلەن بىرلىكتە ھەرىكەت قىلىدۇ.

1949 - يىلى قىزىل خىتاي كوممۇنىست ئارمىيەسى شەرقىي تۈركىستانغا بېسىپ كىرىش ئالدىدا، ئىككىنچى قېتىم ۋەتەندىن ئايرىلىشقا مەجبۇر بولغان مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا ۋە ئىيسا يۈسۈف ئالىپتېكىن باشچىلىقىدىكى يۈزلىگەن كىشىلەرنى كەشمىردە كۈتۈۋالىدۇ. مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا ۋە ئىيسا يۈسۈف ئالىپتېكىن باشچىلىقىدىكى كىشىلەر ئىككىنچى قېتىم كەشمىرگە يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، مۇھەممەد قاسىم داموللام بىلەن مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا ھەزرىتىم يەنە بىر سەپتە تۇرۇپ كېچە - كۈندۈز ۋەتەن دەۋاسى بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. 1950 - يىلى مۇھەممەد ئەمىن بۇغرا بىلەن سەئۇدى ئەرەبىستانغا بېرىپ ھەج قىلىپ، ئۇ يەردىن مىسىرغا بېرىپ زىيارەتتە بولغاندىن كېيىن يەنە كەشمىرگە قايتىپ كېلىدۇ. شائىر بۇ مەزگىلدە ئانا ۋەتىنىگە بولغان ساپ مۇھەببىتى، خالىس ئەقىدىسىنى كۈيلەپ كۆپلىگەن شېئىر ۋە داستانلارنى يېزىپ، «نىجات يولى» دېگەن كىتابنى تۈزۈپ چىققان ۋە مەرھۇم مۇھەممەد ئەمىن بۇغرانىڭ «شەرقىي تۈركىستان تارىخى» ناملىق كىتابىنىڭ كېيىنكى قىسمىنى «شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئىنقىلاب تارىخى»نى نەشر قىلدۇرىدۇ. 1968 - يىلى سەئۇدىي ئەرەبىستانغا بېرىپ، ئىككى

يىلغا يېقىن تۇرۇپ، ھەج قىلىپ يەنە كەشمىرگە قايتىپ كېلىدۇ. كەشمىردە توققۇز يىل تۇرغاندىن كېيىن، سەئۇدى ئەرەبىستان ئارقىلىق تۈركىيىگە كېلىپ، ئىيسا يۈسۈپ ئالپتېكىن ئەپەندى بىلەن ئىستانبۇلدىكى شەرقىي تۈركىستان نەشرىيات مەركىزىدە ۋەتەن دەۋاسى بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. 1982 ـ يىلى سەئۇدى ئەرەبىستانغا كېلىپ ئورۇنلىشىدۇ. مۇھەممەد قاسىم داموللام سەرگەردانلىق ھاياتىدا يازغان شېئىر ۋە داستانلىرىنى توپلاپ «نىجات يولى» دېگەن ئىسىم بىلەن بىرىنچى قېتىم 1951 ـ يىلى كەشمىردە، ئىككىنچى قېتىم 1981 ـ يىلى ئىستانبۇلدا ئۆز خىراجىتى بىلەن باستۇرۇپ تارقىتىدۇ. بۇ كىتاب 2000 ـ يىلى ئىستانبۇلدا قايتا نەشر قىلىنىدۇ.

مۇھەممەد قاسىم داموللامنىڭ 1940 ـ يىللىرى كەشمىردە يازغان «پەرز ئەين» ناملىق ناماز مەسىلىلىرىگە بېغىشلاپ يازغان بۇ رىسالىسى كەشمىر، شاگخەي، سەئۇدىي ئەرەبىستان قاتارلىق جايلاردا قايتا ـ قايتا نەشر قىلىنغان ۋە خوتەندە ئۇزۇن يىل دىنىي ئوقۇشلۇق كىتابى بولۇپ كەلگەن. مۇھەممەد قاسىم داموللام ئەرەب، فارس، ئۇردۇ تىللىرىنى پىششىق بىلسىمۇ، كىتابلىرىنى ئۇيغۇر تىلىدا يازغان. ۋەتەندىن ئايرىلىپ، ئۇزۇن يىل سەرگەردانلىقتا ياشاپ، ۋەتەنسىزلىكنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتقان بۇ كىشى بىر شېئىرىدا ئاسارەت ئاستىدا قالغان ئىنسانلارنىڭ ھەرقانچە راھەت ـ پاراغەتتە ياشىغىنىدىن ھەتتا قارۇندەك باي بولۇپ كەتكىنىدىنمۇ يەر ئاستىغا كىرىپ كېتىشىنىڭ تېخىمۇ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى؛ ئاسارەت ئاستىدا تۇرۇپمۇ بارغا قانائەت قىلىپ، شۈكۈرۋازلىقنى تەشەببۇس قىلغۇچىلارنىڭ خېنىم مىجەز كىشىلەر ئىكەنلىكىنى

مۇنداق خۇلاسىلەيدۇ:

ئۆلۈم ياخشى ئاسارەت ئاستىدا ئىززەتتە بولغاندىن،
ۋە يا باغۇچىمەنلەر ئىچرە كۆپ راھەتتە بولغاندىن،
ۋە يا مەھبۇبلەر قۇچاقىدا ئىشرەتتە بولغاندىن،
ۋە يا قارۇن كەبى دۇنيا تېپىپ سەرۋەتتە بولغاندىن،
مۇخەننەسلەرگە كاپىي گەر بولسا ئاش ئىلە نانلار.

ئاتاقلىق دىنىي ئالىم، جامائەت ئەربابى ۋە مىللىي مۇجاھىد مۇھەممەد قاسىم داموللام ھىجرىيە 1405 ـ يىلى رامىزان ئېيىنىڭ 8 ـ كۈنى، مىلادىيە 1985 ـ يىلى 5 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنى سەئۇدىي ئەرەبىستاننىڭ تائىف شەھىرىدە ئالەمدىن ئۆتتۈپ، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قەبرىستانلىقىغا دەپنە قىلىنغان.

ئاللاھنى تونۇش

1. س: سىز كىمنىڭ بەندىسى؟

ج: مەن ئاللاھنىڭ بەندىسى.

2. س: ئاللاھنى تونۇمسىز؟

ج: «ئەلھەمدۇلىللاھ» تونۇيمەن.

3. س: ئاللاھنى قانداق تونۇيسىز؟

ج: ئاللاھنىڭ ھېچقانداق تەڭدىشى ۋە ئوخشىشى يوق، ئۇنىڭ پادىشاھلىقى مەڭگۈ يوقالمايدۇ، ئەبەدىلئەبەد داۋاملىشىدۇ، ھەر دائىم باردۇر. ئۇ خالىغان ئىشنى قىلغۇچىدۇر، دەپ تونۇيمەن.

4. س: ئاللاھنى قانچە سۈپىتى بىلەن تونۇيسىز؟

ج. ئاللاھنى 10 سۈپەت بىلەن تونۇيمەن.

5. س: ئون سۈپەت قايسىلار؟

ج: بىرىنچى سۈپىتى ئاللاھ تائالا «الحَيُّ / ئەلھەييۇ ھايات»تۇر يەنى ئاللاھ تائالا تىرىكتۇر، تىرىكلىكى (باشقا مەخلۇقاتلارغا ئوخشاش) جىسىم ۋە جان بىلەن ئەمەس، ئۆزىگە خاس ھايات سۈپىتى بىلەن تىرىكتۇر، ھەرگىز ئۆلمەيدۇ.

ئىككىنچى سۈپىتى «الكَلاَمُ / ئەلكالام كالام» دۇر يەنى ئاللاھ تائالا سۆزلىگۈچىدۇر. سۆزلىشى تىل ۋە ئېغىز بىلەن ئەمەس، ئۆزىگە خاس كالام سۈپىتى بىلەن سۆزلىگۈچىدۇر.

ئۈچىنچى سۈپىتى «العَلِيْمُ / ئەلئەلىيمۇ بىلگۈچى» دۇر يەنى ئاللاھ تائالا ئىلىم سۈپىتى بىلەن ھەرقانداق نەرسىنى ئەزەلدىن بىلگۈچىدۇر.

تۆتىنچى سۈپىتى «القَدِيْرُ / ئەلقەدىير قادىر بولغۇچى» دۇر يەنى ئاللاھ تائالا كامالى قۇدرىتى بىلەن ھەرقانداق ئىشنى قىلىشقا قادىردۇر.

بەشىنچى سۈپىتى «السَمِيْعُ / ئەسسەمىيئۇ ئاڭلىغۇچى» دۇر يەنى ئاللاھ تائالا ئاڭلىغۇچىدۇر، ئاڭلىشى قۇلاق بىلەن ئەمەس، ئۆزىگە خاس ئاڭلاش سۈپىتى بىلەن ئاڭلىغۇچىدۇر.

ئالتىنچى سۈپىتى «البَصِيْرُ / ئەلبەسىيرۇ كۆرگۈچى» دۇر يەنى ئاللاھ تائالا كۆرگۈچىدۇر، كۆرۈشى كۆز بىلەن ئەمەس، «ئەلبەسىير» سۈپىتى بىلەن كۆرگۈچىدۇر.

يەتتىنچى سۈپىتى «التَكْوِيْنُ / ئەتتەكۋىن» دۇر يەنى ئاللاھ تائالا بارچە نەرسىلەرنى ياراتقۇچىدۇر ۋە بارلىق جانلىقلارغا رىزىق بەرگۈچىدۇر.

سەككىزىنچى سۈپىتى «الإرادة / ئەلئىرادە» دۇر يەنى ھەرقانداق ئىش ـ ھەرىكەت ئاللاھنىڭ ئەمرى ـ خاھىشى بىلەن بولغۇچىدۇر.

توققۇزىنچى سۈپىتى «السلبية / ئەسسەلبىيە» دۇر يەنى ئاللاھ تائالادا ھېچقانداق ئەيىب ـ نۇقسان يوقتۇر.

ئۈنىنچى سۈپىتى «المُنَزَّهُ / ئەلمۇنەززەھ پاك» تۇر يەنى ئاللاھ تائالا ھەرقانداق شېرىكتىن پاكتۇر.

ئاللاھنىڭ بارلىق سۈپەتلىرى ئەزەلدىن باردۇر (يەنى ئاللاھنىڭ بارلىق سۈپەتلىرى كېيىن پەيدا بولغان ياكى مەلۇم مەزگىلدىن كېيىن يوقاپ كېتىدىغان ئەمەس، بەلكى مەڭگۈ ئۆزگەرمەي تۇرغۇچىدۇر).

ئاللاھنىڭ ئۈچ يېگانىلىكى

بىرىنچى يېگانىلىك يارىتىش سۈپىتىگە ئالاقىدار بولۇپ، ئاللاھ تائالا ئۆزى يالغۇز بارچە مەخلۇقاتلارنى ياراتقۇچىدۇر، ئۇنىڭدىن ئۆزگە ياراتقۇچى يوقتۇر.

ئىككىنچى يېگانىلىك مەبۇدلۇق سۈپىتىگە ئالاقىدار بولۇپ، ئاللاھ تائالا ئۆزى يالغۇز تائەت - ئىبادەت قىلىشقا ئەڭ لايىق زاتتۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ئىبادەت قىلىشقا لايىق ئىلاھ يوقتۇر.

ئۈچىنچى يېگانىلىك ئاللاھ تائالانىڭ مەۋجۇتلۇقىغا ئالاقىدار بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ مەۋجۇتلۇقى زۆرۈرىيدۇر، غەيرىگە ئەسلا موھتاج ئەمەستۇر (ھەر شەيئىنى ئۆزى يالغۇز يوقلۇقتىن بارلىققا كەلتۈرگۈچىدۇر، باشقىلارنىڭ ياردىمىگە قىلچە ئېھتىياجى يوقتۇر).

سىز كىمنىڭ ئۈممىتى؟

1. س: سىز كىمنىڭ ئۈممىتى؟

ج: مەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى.

2. س: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى قانداق تونۇيسىز؟

ج: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھنىڭ بەندىسى، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادى، بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى ۋە ئاللاھنىڭ بىزنى ھىدايەت يېتەكلەش ئۈچۈن ئەۋەتكەن ھەق پەيغەمبىرى دەپ تونۇيمەن.

3. س: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆت ئاتا جەمەتى قايسىلار؟

ج: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆت ئاتا جەمەتى تۆۋەندىكىچە:

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسى ئابدۇللاھ، ئابدۇللاھنىڭ ئاتىسى ئابدۇلمۇتتەلىب، ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ ئاتىسى ھاشىم، ھاشىمنىڭ ئاتىسى ئابدۇمەنافتۇر.

4. س: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قانچە ئىسىم شەرىپى بار؟

ج: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يەتتە ئىسىم شەرىپى بار بولۇپ، ئۇلار:

تاھا، ياسىين، ئەبۇلقاسىم، ئەھمەد، مۇھەممەد، مەھمۇد ۋە

مۇھەممەد ئەمىن قاتارلىقلاردۇر.

5. س: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پاك، ئالىيجاناب توققۇز ئايالىنىڭ ئىسىم شەرىپلىرى نېمە؟

ج: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پاك ، ئالىيجاناب توققۇز ئايالىنىڭ ئىسىم شەرىپلىرى تۆۋەندىكىچە:

ئائىشە ، خەدىچە ، ئۇممۇ ھەبىيبە ، زەينەب ، مەيمۇنە ، سەفىييە ، سەۋدە ، ئۇممۇ سەلەمە ۋە ھەفسە قاتارلىقلاردۇر. ئاللاھ ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن رازى بولسۇن!

6. س: سىز كىمنىڭ دوستى؟

ج: بىز تۆت خەلىفە چاھارىيارنىڭ دوستى.

7. س: تۆت خەلىفە كىم؟

ج: تۆت خەلىفە تۆۋەندىكىچە:

ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ، ھەزرىتى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ، ھەزرىتى ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ، ھەزرىتى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاتارلىقلاردۇر. ئاللاھ ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن رازى بولسۇن!

8. س: ئەڭ نەمۇنىلىك، ئۈلگە قىلىشقا تېگىشلىك ساھابىلەر قانچىدۇر؟

ج: ئون بىردۇر. ئۇلار:

ھەزرىتى ئەبۇ بەكىر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ، ھەزرىتى

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ھەزرىتى ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ھەزرىتى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ھەزرىتى ئابدۇللاھ ئىبنى ئاbbas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ھەزرىتى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ھەزرىتى ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ھەزرىتى زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ھەزرىتى ئائىشە سىددىق ئۇممۇل مۇئمىنىين رەزىيەللاھۇ ئەنھا، ھەزرىتى مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋە ھەزرىتى ئەبۇ مۇسا ئەشئەرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاتارلىقلاردۇر.

9. س: سىز كىمنىڭ مىللىتىدە؟

ج: مەن ئىبراھىم خەلىيلۇللاھنىڭ مىللىتىدە.

10. س: مىللەتنىڭ مەنىسى نېمە؟

ج: مىللەتنىڭ مەنىسى ئىبراھىم خەلىيلۇللاھنىڭ سۈننەتلىرىگە ئەمەل قىلىشتۇر.

11. س: سىز كىمنىڭ مەزھىپىدە؟

ج: مەن ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە رەھىمەھۇللاھنىڭ مەزھىپىدە.

12. س: ئىسلام دۇنياسىدا قانچە فىقھىي مەزھەپ بار؟

ج: ئىسلام دۇنياسىدا تۆت فىقھىي مەزھەپ بار. ئۇلار:

بىرىنچىسى، ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە رەھىمەھۇللاھنىڭ مەزھىپى؛ ئىككىنچىسى، ئىمام شافىئىي رەھىمەھۇللاھنىڭ مەزھىپى؛ ئۈچىنچىسى، ئىمام مالىك رەھىمەھۇللاھنىڭ مەزھىپى؛ تۆتىنچىسى

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل رەھىمەھۇللاھنىڭ مەزھىپى قاتارلىقلاردۇر.

13. س: سىز قاچاندىن بېرى مۇسۇلمان؟

ج: مەن روزمىيساق كۈنىدىن بېرى مۇسۇلماندۇرمەن.

14. س: روزمىيساق كۈنى قايسى كۈندۇر؟

ج: روزمىيساق كۈنى ئاللاھ تائالا بىزنىڭ جانلىرىمىزنى ياراتقان كۈندۇر. دەستۇرىمىز قۇرئان، قىبلىمىز كەئبە، دىنىمىز ئىسلام دېمەك لازىمدۇر.

ئۇسۇلى دىن

ئۇسۇلى دىن سەككىز بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. ئاللاھنى بىر دەپ بىلىپ، بىر دەپ ئېتىقاد قىلىش؛

2. ھەر ئىشتا ئادىل ۋە سەمىمي بولۇش؛

3. پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن راست پەيغەمبەرلەر دەپ ئېتىقاد قىلىش؛

4. دۇنيا ئىشىدىن ئاخىرەت ئىشىنى ئەلا بىلىش؛

5. ساۋابلىق ئىشلارنى ئۆزى قىلىش بىلەن بىرگە باشقىلارنى تەرغىپ قىلىش؛

6. گۇناھ بولىدىغان ئىشلاردىن ئۆزى قول ئۈزۈش بىلەن بىرگە باشقىلارنى توسۇش؛

7. ئاللاھنىڭ دوستلىرى بىلەن دوست بولۇش؛

8. ئاللاھنىڭ دۈشمەنلىرىگە دۈشمەن بولۇش.

قىرىق پەرز

ئىمانى مۇپەسسەل

ئىمانى مۇپەسسەل بەتتىندۇر:

«آمَنْتُ بِاللّٰهِ»

1. ئاللاھ تائالانىڭ بىر ۋە بارلىقىغا ئىمان كەلتۈردۈم.

«وَمَلائِكَتِهِ»

2. ئاللاھ تائالانىڭ بارلىق پەرىشتىلىرىگە ئىمان كەلتۈردۈم.

«وَكُتُبِهِ»

3. ئاللاھ تائالانىڭ بارلىق كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈردۈم.

«وَرُسُلِهِ»

4. ئاللاھ تائالانىڭ بارلىق پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان كەلتۈردۈم.

«وَالْيَوْمِ الآخِرِ»

5. قىيامەت كۈنىنىڭ ھەق ۋە راستلىقىغا ئىمان كەلتۈردۈم.

«وَالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالىٰ»

6. ھەرقانداق ياخشىلىق ۋە يامانلىقنىڭ ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈردۈم.

«وَالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ»

7. ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشىنىڭ ھەقلىقىغا ئىمان كەلتۈردۈم.

ئىسلامنىڭ بەش ئەركانى

1. «أَشْـهَدُ اَنّ لَا اِلٰهَ اِلّا اللّٰهُ وَأَشْـهَدُ اَنّ مُحَمّـدًا رَسُـوْلُ اللّٰهِ» (ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەلچىسىدۇر) دەپ ئىككى شاھادەت كەلىمىسىنى ئېيتىپ مۇسۇلمان بولۇش.

2. ھەر كۈنى بەش ۋاقىت ناماز ئوقۇش.

3. مال-مۈلكى زاكات ئايرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن ھامان ئۆشرە-زاكىتىنى بېرىش.

4. ھەر يىلى بىر ئاي رامىزان روزىسىنى قاتتىق ئېھتىيات بىلەن، تولۇق تۇتۇش.

5. شارائىتى يار بەرگەن كىشى ئۆمرىدە بىر قېتىم ھەج-تاۋاپ قىلىش؛ مۇبادا كۈچى يەتمىسە، ھەپتىدە بىر كېلىدىغان جۈمە نامىزىنى تەرك قىلماي ئوقۇش.

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى

تاھارەتتە پەرز تۆتتۇر:

1. يۈزىنى پېشانىسىنىڭ تۈك چىققان يېرىدىن باشلاپ، ئىككى قۇلىقىنىڭ يۇمشىقى، ئىككى ئېڭىكىنىڭ ئاستى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش (ساقاللىق كىشى ساقىلىنى ئارىلاپ تېگىگە سۇ ئۆتكۈزۈش).

2. ئىككى قولنى جەينىكى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.

3. باشنىڭ تۆتتىن بىرىگە مەسھە قىلىش.

4. ئىككى پۇتنى ئوشۇقى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.

تەيەممۇمنىڭ پەرزلىرى

تەيەممۇمدا پەرز تۆتتۇر:

1. تەيەممۇمنىڭ نىيىتىنى قىلىش؛

2. پاك تۇپراق تېپىش؛

3. ئىككى قولنى تۇپىغا بىر قېتىم ئۇرۇپ يۈزىنى سىلاش؛

4. ئىككى قولنى تۇپىغا يەنە بىر قېتىم ئۇرۇپ، ئىككى بىلىكىنى جەينىكى بىلەن قوشۇپ سىلاش.

غۇسۇل تاھارەتنىڭ پەرزلىرى

غۇسۇل تاھارەتتە پەرز ئۈچتۇر:

1. ئاغزىغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ، كانىيىغىچە يەتكۈزۈپ غار-غار قىلىش؛

2. بۇرنىغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ پىششىقرتىش؛

3. پۈتۈن بەدىنىنى چالا قويماي يۇيۇش. ئەگەر بەدىنىدە بىرەر تۈكنىڭ تۈۋى قۇرۇق قالسا، غۇسۇلنى يېڭىدىن قىلىش لازىمدۇر.

نامازنىڭ پەرزلىرى

ئىككى رەكەت نامازدا 12 پەرز بولۇپ، بۇلاردىن ئالتىسى

نامازنىڭ سىرتىدا، ئالتىسى نامازنىڭ ئىچىدىدۇر:

- **نامازنىڭ سىرتىدىكى ئالتە پەرز:**

1. پاك سۇدا تاھارەت ئېلىش؛
2. ناماز ئوقۇيدىغان كىيىمنىڭ پاك بولۇشى؛
3. ناماز ئوقۇيدىغان جاينىڭ پاك بولۇشى؛
4. نامازنىڭ ۋاقتىنى بىلىش؛
5. قىبلىگە ئالدىنى قىلىش؛
6. نىيەت قىلىش.

- **نامازنىڭ ئىچىدىكى ئالتە پەرز**

1. باشلاش تەكبىرى (نامازنى ئاللاھۇ ئەكبەر ئېيتىش بىلەن باشلاش)؛
2. قىيامدا تۇرۇش (نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈپ، ئۆرە تۇرۇش)؛
3. قىرائەت قىلىش؛
4. رۇكۇ قىلىش؛
5. سەجدە قىلىش؛
6. ئاخىرقى تەشەھھۇدتا (يەنى ئەتتەھىيياتۇدا) ئولتۇرۇش.

ئەمرىمەرۇف - نەھيىمۇنكەر ئىككى پەرزدۇر

1. ئەمرىمەرۇپ قىلىش يەنى ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىنى پۈتۈن كۈچى بىلەن ئورۇنلاش، كىشىلەرنى ساۋابلىق ئىشلارغا بۇيرۇش.

2. نەھىمۇنكەر قىلىش يەنى گۇناھ بولىدىغان ئىشلاردىن كەسكىن يېنىش ھەمدە باشقىلارنى ئاگاھلاندۇرۇش ۋە توسۇش پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا ئالاھىدە پەرزدۇر.

ئاياللار ئۆزىنىڭ ھەيز مۇددىتىنى بىلىشى پەرزدۇر

1. ھەيزنىڭ ئەڭ قىسقا مۇددىتى ئۈچ كېچە - كۈندۈز، ئۇزاق مۇددىتى ئون كېچە - كۈندۈزدۇر. ئەگەر ئۈچ كېچە - كۈندۈزدىن ئاز ياكى ئون كېچە - كۈندۈزدىن ئارتۇق قان كەلسە، بۇ «ئىستىھازە (قان توختىماسلىق كېسىلى)» دېيىلىدۇ. بۇنداق ئاياللار پاك ئاياللارنىڭ ھۆكمىدە بولىدۇ (ھەر نامازغا بىر تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيدۇ).

ئاياللار ئۆزىنىڭ نىفاسدارلىق مۇددىتىنى بىلىشى پەرزدۇر

1. نىفاس — ئاياللار بالا تۇغقاندىن كېيىنلا كېلىشكە باشلايدىغان قان بولۇپ، نىفاسنىڭ تۆۋەن مۇددىتىنىڭ ئېنىق چېكى يوق، ئەمما ئەڭ ئۇزاق مۇددىتى 40 كېچە - كۈندۈزدۇر. ئەگەر نىفاس قېنى قىرىق كېچە - كۈندۈزدىمۇ توختىمىسا، بۇنداق ئاياللار پاك ئاياللارنىڭ ھۆكمىدە بولىدۇ (ھەر نامازغا بىر قېتىم تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيدۇ). رامىزان روزىسىنىمۇ تەرك قىلماي تۇتىدۇ.

يۇقىرىقى پەرزلەرنىڭ ئومۇمىي سانى جەمئىي 39 بولىدى. ئەمدى بۇلارنى ئوقۇپ، يادلاش بىر پەرز بولۇپ، شۇنىڭ بىلەن 40 پەرز تامام بولىدۇ.

ئوتتۇز ئىككى پەرزنىڭ بايانى

غۇسۇل تاھارەت ئېلىش پەرز بولىدىغان ئىشلار

تۆۋەندىكى ئەھۋاللاردا غۇسۇل تاھارەت ئېلىش پەرزدۇر:

1. ئېھتىلام بولۇپ قالغاندا؛
2. شەھۋەت بىلەن مەنىي ئېتىلىپ چىققاندا؛
3. زەكەرنىڭ ئۇچى خەتنىگاھقىچە ئايالنىڭ جىنسىي يولىغا كىرگەندە؛
4. ئايال كىشى ھەيزدىن پاك بولغاندا؛
5. ئايال كىشى نىفاستىن پاك بولغاندا.

ئىستىنجا قىلىش پەرز بولىدىغان ئىشلار

1. جۇنۇپ بولۇپ قالغاندا؛
2. ئايال كىشى ھەيز پاك بولغاندا؛
3. ئايال كىشى نىفاستىن پاك بولغاندا؛
4. مەقئەتتە تەڭگە مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ نىجاسەت بار كىشى.

مېيىت نامىزىنىڭ پەرزلىرى

مېيىت نامىزىدا پەرز تۆتتۇر:

1. نىيەت قىلىش؛

2. قىبلىگە ئالدىنى قىلىش؛

3. قىيامدا تۇرۇش؛

4. تەكبىر ئېيتىش.

روزىنىڭ پەرزلىرى

روزىنىڭ پەرزى ئۈچتۇر:

1. نىيەت قىلىش؛

2. تاڭ يورۇغاندىن باشلاپ، قۇياش پاتقانغا قەدەر يېمەك ـ ئىچمەكنى تەرك ئېتىش؛

3. تاڭ يورۇغاندىن باشلاپ قۇياش پاتقانغا قەدەر جىنسىي مۇناسىۋەتنى تەرك ئېتىش.

ئەۋرەتنى يېپىشنىڭ پەرزلىكى

1. ئەر كىشىنىڭ ئەۋرىتى كىندىكىدىن تىزىغىچە، ئايال كىشىنىڭ ئەۋرىتى چوققىسىدىن تاپىنىغىچە، دېدەكنىڭ ئەۋرىتى مۈرىسىدىن تىزىنىڭ ئاستىغىچە بولۇپ، مەزكۇر ئەزالارنى يۆگەش پەرزدۇر.

زاكاتنىڭ شەرتلىرى

زاكاتقا ئالاقىدار 15 پەرز باردۇر:

1. نىيەت قىلىش. نىيەت قىلىش ئىككى ۋاقىتتا لازىمدۇر. بىرى، زاكات بەرمەكچى بولغان مالنى ئەسلىي مالدىن ئايرىماقچى بولغاندا؛ يەنە بىرى، زاكاتنى تېگىشلىك ئورۇنلىرىغا بەرمەكچى

بولغاندا.

يەنە يەتتىسى زاكاتنىڭ شەرتىدۇر:

1. مۇسۇلمان بولۇش؛

2. ھۆر بولۇش؛

3. ئەقىللىق بولۇش؛

4. بالاغەتكە يەتكەن بولۇش؛

5. پۇل - مېلى زاكات بېرىدىغان ئۆلچەمگە يېتىش (يەنى 85 گىرام ئالتۇنى ياكى شۇنىڭغا تەڭ كەلگۈدەك پۇل - مېلى بولۇش)؛

6. يىل توشقان بولۇش (ھىجرىيە يىلى ئاساس قىلىنىدۇ)؛

7. قەرزدىن ئاشقان مۈلكى زاكات بېرىش ئۆلچىمگە يەتكەن بولۇش. ئەگەر زاكات بەرگۈچى قەرزدار بولسا، ئالدى بىلەن قەرزىنى تۆلەيدۇ؛ ئۇنىڭدىن كېيىن قولىدا قالغان مېلى زاكات بېرىش ئۆلچىمگە توشسا، زاكات بېرىدۇ؛ توشمىسا بەرمەيدۇ.

يەنە يەتتىسى زاكات بېرىشكە بولىدىغان كىشىلەر توغرىسىدا:

1. پېقىر؛

2. مىسكىن؛

3. قەرزدار؛

4. مۇكاتەب قۇل (مەلۇم مىقداردا پۇل تاپشۇرۇش بەدىلىگە ئازاد بولۇش ئۈچۈن غوجايىنى بىلەن توختام تۈزۈشكەن قۇل)؛

5. زاكاتقا مۇناسىۋەتلىك خىزمەتلەر بىلەن شۇغۇللانغۇچى؛

6. (ئەسلي يۇرتىدا باي بولسىمۇ، سەپەر ئۈستىدە) پۇل - مېلىدىن ئايرىلىپ قالغان ۋە يۇرتىدىن ياردەم كەلمەيدىغان مۇساپىر (بۇنداق كىشىگە يۇرتىغا كېتىۋالغۇدەك ياكى قىيىنچىلىقى ھەل بولغۇدەك مىقداردا زاكات بېرىشكە بولىدۇ).

7. ئاللاھ يولىدا جىھادقا ياكى ھەجگە چىقىپ، پۇل - مېلى تۈگەپ كەتكەن كىشىلەر. بۇلار ئەسلي يۇرتىدا باي بولسىمۇ، يۇرتىغا قايتقۇچە زاكات بېرىشكە بولىدۇ.

يېمەك - ئىچمەكنىڭ پەرزلىرى

يېمەك - ئىچمەكتە پەرز ئالتىدۇر:

1. يېمەك - ئىچمەكنىڭ ھالال بولۇشى (يەنى يېمەك - ئىچمەكنىڭ ئۆزى ۋە كېلىش مەنبەسى ھالال بولۇش)؛

2. يېمەك - ئىچمەكنى ئاللاھ تەرىپىدىن دەپ بىلىش؛

3. ئاللاھنىڭ بەرگەن تەقسىماتىغا رازى بولۇش؛

4. يېگەن تاماقنىڭ قۇۋۋىتىدە ئاللاھقا تائەت - ئىبادەت قىلىش ۋە گۇناھ - مەسىيەت قىلماسلىق؛

5. ئىلىم تەلەپ قىلىش؛

6. ئېھتىياجىنى قامدىغۇدەك بىرەر كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش.

ئىماننىڭ شەرتلىرى

ئىماننىڭ شەرتلىرى يەتتىدۇر:

1. ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى خەۋەر بەرگەن غەيبىي ئىشلارغا ئىمان ئېيتىش؛

2. غەيب ئىلمىنى ئاللاھقا خاس دەپ بىلىش؛

3. جەننەت ۋە دوزاخنى كۆرمەي تۇرۇپ ئىشىنىش؛

4. ئاللاھ ھالال قىلغان نەرسىلەرنى ھالال دەپ ئېتىقاد قىلىش ؛

5. ئاللاھ ھارام قىلغان نەرسىلەرنى ھارام دەپ ئېتىقاد قىلىش؛

6. ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدۋار بولۇش؛

7. ئاللاھنىڭ غەزىپىدىن قورقۇش.

نامازنىڭ ۋاجىپلىرى

نامازدا 21 ۋاجىپ بار بولۇپ، يەتتىسى ھەرقانداق نامازغا ئومۇم، 14ى بىر قىسىم نامازلارغىلا خاستۇر.

- **ئومۇم بولغان يەتتە ۋاجىپ:**

1. نامازنى «ئاللاھۇ ئەكبەر» دېگەن كەلىمە بىلەن باشلاش؛

2. (ئۈچ ۋە تۆت رەكەتلىك نامازدا) دەسلەپكى تەشەھھۇدتا ئولتۇرۇش؛

3. ھەرئىككى قېتىملىق ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىيياتۇ»نى ئوقۇش؛

4. رۇكۇ ۋە سەجدە ھالىتىدە ئازراق ئارام ئېلىش؛

5. نامازنىڭ ھەربىر پەرزىنى تەرتىپ بويىچە ئادا قىلىش؛

6. نامازنىڭ ھەربىر ۋاجىپىنى تەرتىپ بويىچە ئادا قىلىش؛

7. «ئەسسالامۇئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھ» دەپ نامازدىن چىقىش ؛

- **بىر قىسىم نامازلارغىلا خاس بولغان 14 ۋاجىپ:**

1. تۆت رەكەتلىك نامازنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە قىرائەت قىلىش؛

2. سۈرە فاتىھەنى ئوقۇش؛

3. سۈرە فاتىھەگە سۈرە قوشۇپ ئوقۇش؛

4. سۈرە فاتىھەنى ھەر رەكەتكە بىر قېتىمدىن ئوقۇش؛

5. سۈرە فاتىھەنى قوشۇپ ئوقۇغان سۈرىدىن بۇرۇن ئوقۇش؛

6. ۋىتىر نامىزىدا قۇنۇت دۇئاسى ئوقۇش؛

7. (ئىمامنىڭ) جەھرەن (قىرائەت ئۈنلۈك) ئوقۇلىدىغان نامازلاردا قىرائەتنى ئۈنلۈك ئوقۇش؛

8. مەخپىي ئوقۇلىدىغان نامازلاردا قىرائەتنى مەخپىي ئوقۇش؛

9. سەجدە ئايىتى ئوقۇلغاندىن كېيىن تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ؛

10. ئىمامنى قايسى ھالەتتە تاپسا، دەرھال ئىقتىدا قىلىپ ئەگىشىش؛

11. ئىمام قىرائەت قىلىۋاتقاندا، ئىقتىدا قىلغۇچى تىڭشاپ جىم تۇرۇش؛

12. ئىككى ھېيت نامىزىنىڭ زىيادە تەكبىرلىرىنى ئېيتىش؛

13. ئىككى ھېيت نامىزىنىڭ رۇكۇ تەكبىرلىرىنى ئېيتىش؛

14. نامازدا سەۋەنلىك كۆرۈلسە، سەۋەنلىك سەجدىسى قىلىش.

سەۋەنلىك سەجدىسى ۋاجىپ بولىدىغان ھالەتلەر

1. س: سەۋەنلىك سەجدىسى قانچە يەردە ۋاجىپ بولىدۇ؟

ج. سەۋەنلىك سەجدىسى قىلىش تۆۋەندىكى ھالەتلەردە

ۋاجىپ بولىدۇ:

1. ۋاجىپ تەرك بولسا؛

2. ۋاجىپ كېچىكتۈرۈلسە؛

3. پەرز كېچىكتۈرۈلسە؛

4. (ئىمام) ئۈنلۈك قىرائەت قىلىنىدىغان نامازدا مەخپىي قىرائەت قىلسا، (ئىمام ۋە يالغۇز ناماز ئوقۇغۇچى) مەخپىي قىرائەت قىلىنىدىغان نامازدا ئۈنلۈك قىرائەت قىلسا.

ناماز ئىچىدىكى پەرزلىكدە ئىختىلاپ قىلىنغان ئىشلار

1. تەرتىپلەرگە رىئايە قىلىش؛

2. رۇكۇ ۋە سەجدە ھالىتىدە بىرئاز ئارام ئېلىش؛

3. ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئازراق ئولتۇرۇش؛

4. رۇكۇدىن تۇرغاندا ئازراق ئۆرە تۇرۇش؛

5. ناماز ئوقۇغۇچى بىرەر ئىش - ھەرىكەت بىلەن نامازدىن چىقىش.

مەزكۇر مەسىلىلەرنى مەيلى ئەر، ئايال، قۇل ياكى ئازاد بولسۇن، ھەربىر مۇسۇلماننىڭ بىر - بىرلەپ ئۆگىنىشى ئالاھىدە بىر پەرزدۇر.

ئاللاھ تائالا ئەڭ توغرىسىنى بىلگۈچىدۇر!

سَيِّدُ الِاسْتِغْفَارِ

شَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

قَالَ: «سَيِّدُ الِاسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ: اللهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لا إِلَهَ إلا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي، فَاغْفِرْ لِي؛ فَإِنَّهُ لا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إلا أَنْتَ. مَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ»[1].

شەدداد ئىبنى ئەۋس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: «ئىستىغپار ھەققىدىكى مۇنۇ دۇئا دۇئالارنىڭ ئەڭ ئۇلۇغىدۇر: ‹ئى ئاللاھ! سەن مېنىڭ رەببىمدۇرسەن، سەندىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر. سەن مېنى ياراتتىڭ، مەن سېنىڭ قۇلۇڭمەن. كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە، سېنىڭ ئەھدى - پەرمانىڭدىمەن. قىلغان گۇناھلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن ساڭا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ماڭا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىڭنى ئېتىراپ قىلىمەن، شۇنداقلا گۇناھىمنىمۇ ئېتىراپ قىلىمەن. ئى ئاللاھ! مېنى كەچۈرگىن! گۇناھلارنى پەقەتلا سەن مەغپىرەت قىلغۇچىسەن. كىمكى چىن كۆڭلىدىن ھەقىقىي ئىشىنىپ، بۇ دۇئانى كۈندۈزى ئوقۇسا ۋە (شۇ كۈنى) كەچ كىرىشتىن بۇرۇن ۋاپات بولسا ياكى كەچقۇرۇن ئوقۇسا ۋە (شۇ كېچە) تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇن ۋاپات بولسا، ئۇ جەننەت ئەھلىدىن بولىدۇ».

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

[1] «بۇخارىي»، 6306 - ھەدىس.

«كَلِمَتَـانِ خَفِيفَتَـانِ عَلَى اللِّسَـانِ، ثَقِيلَتَـانِ فِي المِـيزَانِ، حَبِيبَتَـانِ إِلَى الرَّحْمَـنِ، سُـبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْـدِهِ، سُـبْحَانَ اللهِ العَظِيـمِ»[1].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىپ ئېيتىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «(ئوقۇلۇشى) تىلغا يەڭگىل، تارازىدا ئېغىر، ئاللاھ تائالاغا ئەڭ سۆيۈملۈك بولغان ئىككى كەلىمە بار. ئۇلار: ‹ئاللاھ تائالا (ئەيىب ـ نۇقساندىن) پاكتۇر، بارلىق ھەمدۇسانا ئۇنىڭغا خاستۇر، ئاللاھ تائالا پاك ۋە بۈيۈكتۇر› دېگەن كەلىمىلەردۇر».

ئاللاھ تائالا ئەڭ توغرىسىنى بىلگۈچىدۇر!

[1] «بۇخارىي»، 6682 ـ ھەدىس.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَـٰنِ الرَّحِيمِ

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

جىمى ھەمدۇسانا ئاللاھ تائالاغا خاستۇر، دۇرۇت ۋە سالام ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىككە تاللىغان بەندىلىرىگە بولسۇن!

ئاللاھقا ھەمدۇسانا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ۋە سالام يوللىغاندىن كېيىن كەمىنە ئاللاھنىڭ ناتىۋان بەندىسى ئۆسمۇر بالىلارنىڭ ئاسان يادلىشى ئۈچۈن نامازنىڭ پەرزلىرى، ۋاجىپلىرى، سۈننەت ۋە مۇستەھەبلىرىنى؛ نامازدا ھارام، مەكرۇھ، مۇباھ قىلىنىغان ئىشلار ۋە نامازنى بۇزغۇچى ئامىللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان بۇ رىسالىنى چوڭ - چوڭ كىتابلاردىن نەقىل قىلىپ تۈزۈپ چىقتىم. بۇنىڭدىن كۆپ مەلۇماتلارغا ئىگە بولۇشنى خالىغانلار «تعليم الإسلام (ئىسلام تەلىماتى)» ناملىق تۈركچە كىتابنىڭ تۆتىنچى قىسمىنى باشتىن - ئاخىر كۆرۈپ چىقسا، ئەقىدە ئاساسلىرى ۋە ئىسلام ئەركانلىرى ھەققىدە مول مەلۇماتلارغا ئىگە بولىدۇ. ئەمما، بۇ رىسالىدە پەقەت نامازغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرلا ئايدىڭلاشتۇرۇلىدۇ.

مۇۋەپپەقىيەت پەقەتلا ئاللاھتىندۇر!

بىرىنچى باب

نامازنىڭ پەرزلىرىنىڭ بايانى

نامازنىڭ پەرزلىرى

ئالىملارنىڭ بىردەك قارىشى بىلەن نامازنىڭ پەرزلىرى 12 بولۇپ، ئالتىسى نامازنىڭ سىرتىدا، ئالتىسى ئىچىدىدۇر.

نامازنىڭ سىرتىدىكى ئالتە پەرز:

1. پاك سۇدا تاھارەت ئالماق؛

2. ناماز ئوقۇيدىغان كىيىمنىڭ پاك بولۇشى؛

3. ناماز ئوقۇيدىغان جاينىڭ پاك بولۇشى؛

4. نامازنىڭ ۋاقتىنى بىلىش؛

5. قىبلىگە ئالدىنى قىلىش؛

6. نىيەت قىلىش.

- **نامازنىڭ ئىچىدىكى ئالتە پەرز**

1. تەكبىرى تەھرىم (تەكبىرى تەھرىم نامازنى ئاللاھقا تەكبىر ئېيتىپ باشلاش بولۇپ، بۇ تەكبىرنى ئېيتقاندىن كېيىن نامازنىڭ ئىچىدە يېيىش، ئىچىش ۋە گەپ قىلىش ھارام قىلىنغانلىقى

ئۈچۈن «تەكبىرى تەھرىم» دېيىلگەن)؛

2. قىيامدا تۇرۇش (نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈپ، قول باغلاپ ئۆرە تۇرۇش)؛

3. قىرائەت قىلىش؛

4. رۇكۇ قىلىش؛

5. سەجدە قىلىش؛

6. ئاخىرقى تەشەھھۇدتا (يەنى ئەتتەھىيياتۇدا) ئولتۇرۇش.

- **ئالىملار ئىختىلاپ قىلىشقان پەرز ئۈچتۇر:**

1. بەدەننىڭ پاك بولۇشى؛

2. ئەۋرەتنى يېپىش؛

3. نامازنى ئوقۇغۇچى بىرەر ئىش - ھەرىكەت بىلەن نامازدىن چىقىش.

- **بەزى مۇجتەھىد ئىماملارنىڭ قارىشىدا تۆۋەندىكى ئىشلارمۇ پەرز قاتارىدا سانىلىدۇ:**

1. تەرتىپلەرگە رىئايە قىلىش؛

2. رۇكۇ ۋە سەجدە ھالىتىدە بىرئاز ئارام ئېلىش؛

3. رۇكۇدىن تۇرغاندا ئازراق ئۆرە تۇرۇش؛

4. ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئازراق ئولتۇرۇش؛

5. نامازنى ئوقۇغۇچى بىرەر ئىش - ھەرىكەت بىلەن نامازدىن چىقىش ؛

ئىككىنچى باب

نامازنىڭ ۋاجىپلىرىنىڭ بايانى

نامازنىڭ ۋاجىپلىرى 21 بولۇپ، بۇلارنىڭ يەتتىسى ھەرقانداق نامازغا ۋە نامازخانلارغا ئومۇم، 14ى بىر قىسىم نامازلارغا ۋە نامازخانلارغا خاستۇر.

- **ئومۇم بولغان يەتتە ۋاجىپ:**

1. نامازنى «ئاللاھۇ ئەكبەر» دېگەن كەلىمە بىلەن باشلاش؛
2. (تۆت ۋە ئۈچ رەكەتلىك نامازدا) دەسلەپكى تەشەھھۇدتا ئولتۇرۇش؛
3. ھەرئىككى قېتىملىق ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىيياتۇ»نى ئوقۇش؛
4. رۇكۇ ۋە سەجدە ھالىتىدە بىرئاز ئارام ئېلىش؛
5. نامازنىڭ ھەربىر پەرزىنى تەرتىپ بويىچە ئادا قىلىش؛
6. نامازنىڭ ھەربىر ۋاجىپىنى تەرتىپ بويىچە ئادا قىلىش؛
7. «ئەسسالامۇئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھ» دەپ نامازدىن چىقىش.

- **بىر قىسىم نامازلارغا ۋە نامازخانلارغا خاس بولغان 14 ۋاجىپ:**

1. تۆت رەكەتلىك نامازنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكىتىدە

قىرائەت قىلىش؛

2. سۈرە فاتىھەنى ئوقۇش؛

3. سۈرە فاتىھەنى ھەر رەكەتكە بىر قېتىمدىن ئوقۇش؛

4. سۈرە فاتىھەنى ھەر ۋاقىت باشقا سۈرىلەردىن بۇرۇن ئوقۇش؛

5. (پەرز نامازلارنىڭ ئاۋۋالقى ئىككى رەكىتىدە، سۈننەت ۋە نەپلە نامازلارنىڭ ھەر رەكىتىدە) سۈرە فاتىھەگە بىر سۈرە ياكى ئۇزۇن بىر ئايەت ياكى قىسقا ئۈچ ئايەت قوشۇپ ئوقۇش؛

6. ۋىتىر نامىزىدا قۇنۇت دۇئاسى ئوقۇش؛

7. (ئىمامنىڭ) جەھرەن (قىرائەت ئۈنلۈك) ئوقۇلىدىغان نامازلاردا قىرائەتنى ئۈنلۈك ئوقۇشى؛

8. مەخپىي ئوقۇلىدىغان نامازلاردا قىرائەتنى مەخپىي ئوقۇش؛

9. سەجدە ئايىتى ئوقۇلغاندىن كېيىن قىرائەت قىلغۇچى ۋە تىڭشىغۇچى ھەممىيلەن تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش؛

10. ئىمامنى قايسى ھالەتتە تاپسا، گەرچە بىر رەكەتكە ھېساب بولمىغان ئەھۋالدىمۇ، دەرھال ئەگىشىپ ئىقتىدا قىلىش؛

11. ئىمام قىرائەت قىلىۋاتقاندا، ئىقتىدا قىلغۇچى تىڭشاپ جىم تۇرۇش؛

12. ئىككى ھېيت نامىزىنىڭ زىيادە تەكبىرلىرىنى ئېيتىش؛

13. ئىككى ھېيت نامىزىنىڭ رۇكۇ تەكبىرلىرىنى ئېيتىش؛

14. نامازدا سەۋەنلىك كۆرۈلسە، سەۋەنلىك سەجدىسى قىلىش.

ئۈچىنچى باب

نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ بايانى

نامازنىڭ 27 سۈننىتى بار بولۇپ، بۇلارنىڭ 17سى ھەممە نامازدا تېپىلىدۇ، قالغان 10ى خۇسۇسىي سۈننەتلەردۇر.

- **ھەممە نامازدا تېپىلىدىغان 17 سۈننەت تۆۋەندىكىچە:**

1. تەكبىرى تەھرىمەدە ئىككى قولنى قۇلاقنىڭ ئۇدۇلىغىچە كۆتۈرۈش؛

2. قۇنۇت دۇئاسىنىڭ تەكبىرلىرىدە قول كۆتۈرۈش؛

3. ئىككى ھېيت نامىزىنىڭ تەكبىرلىرىدە قول كۆتۈرۈش؛

4. ئىككى قولنى قۇلاقنىڭ ئۇدۇلىغىچە كۆتۈرگەندە بارماقلىرىنىڭ ئارىسىنى (يۇمۇۋالماي) ئۆز ھالىتىدە قويۇش؛

5. تەكبىرى تەھرىمەدىن كېيىن، سۈرە فاتىھەنىڭ ئالدىدا «سۇبھانەكەئاللاھۇممە»نى ئوقۇش؛

6. نامازغا تۇرغاندا ئوڭ قولنىي سول قولنىڭ ئۈستىگە قويغان ھالدا كىندىكنىڭ ئاستىدا قويۇپ، قول باغلاپ تۇرۇش؛

7. رۇكۇ قىلىدىغان، رۇكۇدىن سەجدىگە بارىدىغان، سەجدىدىن باش كۆتۈرۈپ ئۆرە تۇرىدىغان ياكى تەشەھھۇدقا

ئولتۇرىدىغان ۋە ۋىتىر نامىزىدا سۈرە فاتىھەدىن كېيىن قۇنۇت دۇئاسىغا يۆتكىلىدىغان چاغلاردا تەكبىر ئېيتىش؛

8. رۇكۇ ۋە سەجدىنىڭ تەسبىھلىرىنى ئەڭ ئاز ئۈچ قېتىمدىن ئېيتىش؛

9. رۇكۇدا ئىككى تىزنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇش؛

10. رۇكۇدا تىزنى تۇتۇپ تۇرغاندا بارماقلىرىنى بەك چىڭ يۇمۇۋالماي، ئارىلىقلىرىنى سەل ئېچىپ، ئازادە تۇتۇش؛

11. رۇكۇدىن باش كۆتۈرگەندە قەددىنى رۇسلاپ ئۆرە تۇرۇش؛

12. ئىككى سەجدە ئارىسىدا بىرئاز ئولتۇرۇش؛

13. سەجدىنى ئىككى پۇتنىڭ ئۇچى، ئىككى تىزى، ئىككى قولى، پېشانە ۋە بۇرنىدىن ئىبارەت يەتتە ئەزانىڭ ھەممىسىنى يەرگە تەگكۈزۈپ قىلىش. ناۋادا يەتتە ئەزانىڭ بىرەرسى يەردىن كۆتۈرۈلۈپ كەتسە، سەجدە كامىل بولمايدۇ؛

14. رۇكۇ ۋە سەجدىنىڭ تەسبىھلىرىنى ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق ئېيتىش؛

15. تەشەھھۇدتا «ئەتتەھىيياتۇ»نى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، سالام بېرىشتىن ئىلگىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئوقۇش؛

16. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۆزى ۋە ئومۇمي مۇسۇلمانلار ئۈچۈن دۇئا قىلىش؛

17. دۇئا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئالدى بىلەن ئوڭ تەرىپىگە، ئاندىن سول تەرىپىگە قاراپ سالام بېرىپ، نامازدىن چىقىش.

- **نامازدىكى خۇسۇسىي سۈننەتلەر 10دۇر:**

1. ئىمامنىڭ تەكبىرلەرنى ئۈنلۈك ئېيتىشى؛

2. ئىقتىدا قىلغۇچى ئىمامغا ئەگىشىپلا ئىچىدە تەكبىر ئېيتىپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلىش؛ بۇ «تەكبىرى ئۇلا»نى تاپقانلىق ھېسابلىنىدۇ؛

3. ئىمام ياكى يالغۇز ناماز ئوقۇغۇچى «سۇبھانەكەئاللاھۇممە» دىن كېيىن، سۈرە فاتىھەنىڭ ئالدىدا «ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم»نى ئوقۇش؛

4. «ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم»دىن كېيىن، سۈرە فاتىھەنىڭ ئالدىدا «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم»نى ئوقۇش؛

5. «ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم» بىلەن «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم»نى ئىچىدە ئوقۇش؛

6. ئىقتىدا قىلغۇچى نامازنىڭ بارلىق قائىدىلىرىدە باشتىن - ئاخىر ئىمامغا ئەگىشىش؛

7. مەيلى ئىمام ياكى يالغۇز ناماز ئوقۇغۇچى بولسۇن، سۈرە فاتىھەنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىنلا مەخپىي «ئامىين» دېيىش؛ ئۈنلۈك قىرائەت قىلىنىدىغان نامازلاردا ھەم جامائەتنىڭ مەخپىي «ئامىين» دېيىشى سۈننەتتۇر؛

8. ئىمامنىڭ رۇكۇدىن باش كۆتۈرگەندە، «سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ (سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدەھ)» دېيىش؛

9. ئىمام «سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ (سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدەھ)»

دېگەنـدە، جامائەتنـىڭ «رَبَّنَـا لَـكَ الحَمْدُ (رەببەنـا لەكەلھەمدۇ)» دېيىشى.

10. ھـەر ئىككـى تەشـەھھۇدتا ئولتۇرغانـدا ئـەر كىشـى سـول پۇتىنـى ياتقـۇزۇپ، ئۈسـتىگە ئولتۇرىـدۇ؛ ئـوڭ پۇتىنـى تىكلـەپ، بارماقلىرىنىـڭ ئۇچىنـى قىبلـە تەرەپكـە قارىتىـدۇ. ئايـال كىشـى ئىككـى پۇتىنـى ئـوڭ تەرەپكـە ياتقـۇزۇپ، ئۈسـتىگە ئولتۇرىـدۇ.

تۆتىنچى باب

نامازنىڭ مۇستەھەپلىرىنىڭ بايانى

نامازدا 23 مۇستەھەپ بار بولۇپ، بۇلاردىن 14ى ئومۇمىي، توققۇزى خاستۇر.

- **ئومۇمىي مۇستەھەپلەر:**

1. نامازدا سەجدە قىلىدىغان ئورۇندىن باشقا ئوڭ - سولغا قارىماسلىق؛

2. ئەسنەك تۇتقاندا ئاغزىنى يۇمۇۋېلىپ بولسىمۇ، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە قايتۇرۇۋېتىش؛

3. يۆتەل كەلسە، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە بەرداشلىق بېرىپ، يۆتەلمەسلىك؛

4. سۈرە فاتىھەدىن كېيىن ئۈچ ئايەتتىن كۆپرەك ئايەت ئوقۇشقا ئادەتلىنىش؛

5. قىرائەتنى تەرتىل بىلەن دانىمۇدانە، ئالدىرىماي ئوقۇش ھەمدە تەجۋىد قائىدىسى بويىچە ئوقۇشنى ئۆگىنىش؛

6. رۇكۇدا بېشى بىلەن دۈمبىسىنى تەڭ قىلىپ، تۈز تۇرۇش؛

7. سەجدىگە بارغاندا ئالدى بىلەن ئىككى تىزىنى، ئاندىن ئىككى قولىنى، بۇرنىنى، پېشانىسىنى تەرتىپ بويىچە ئارقا -

ئارقىدىن يەرگە قويۇش؛

8. سەجدىدىن باش كۆتۈرگەندە ئالدى بىلەن پېشانىسىنى، ئاندىن بۇرنىنى، ئىككى قولىنى، ئىككى تىزىنى تەرتىپ بىلەن ئارقا ـ ئارقىدىن يەردىن كۆتۈرۈش؛

9. سەجدە قىلغاندا ئىككى ئالىقىنىنى يەرگە قويۇپ، ئوتتۇرىسىغا يۈزىنى قويۇش؛ ئىككى قولىنى يۈزىگە بەك يېقىن قويۇۋېلىپ، يۈزىگە تېگىپ قالماسلىقى ياكى يۈزىدىن بەك يىراق تۇتماسلىقى لازىم. باش بارمىقىنى قۇلىقىنىڭ يۇمشىقىنىڭ ئۇدۇلىدا قويۇش؛

10. سەجدىدە ئىككى قول ۋە ئىككى پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىش؛

11. نامازنى سالام بىلەن ئاخىرلاشتۇرماي تۇرۇپ، يۈزىدىكى توپا ياكى تەرنى سۈرتمەسلىك؛

12. نامازدا قىيامدا تۇرغاندا ئىككى پۇتىنىڭ ئارىلىقىنى تۆت بارماق مىقدارى قويۇش[1]؛

13. تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا ئىككى قولىنى ئىككى تىزى ئۈستىگە قويۇش؛ قولىنىڭ بارماقلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالماسلىق ھەم بەك كېرىۋالماي، ئۆز ھالىتىدە قويۇش؛

14. سالام بېرىپ نامازنى تامامىلىماقچى بولغاندا يۈزىنى ئالدى بىلەن ئوڭ تەرەپكە، ئاندىن سول تەرەپكە بۇراش.

---

[1] مۇشۇنداق ھالەتتە جامائەت بىلەن نامازغا تۇرغاندا ئىككى كىشى ئوتتۇرىسىدا شەيتان كىرىۋالىدىغان بوشلۇق قالمايدۇ ۋە يېنىدىكى ئادەمنىڭ بوشلۇقنى تولدۇرىمەن دەپ چېتىنى بەك كېرىشىگە ھاجەت قالمايدۇ.

- **خۇسۇسي مۇستەھەپلەر:**

1. نامازنىڭ تەكبىرىدە قول كۆتۈرۈش سۈننەت بولغان جايلاردا ئەر كىشى ئىككى قولىنى قۇلىقىنىڭ يۇمشىقى بىلەن تەڭ كۆتۈرۈش، ئايال كىشى مۈرىسىنىڭ ئۇدۇلىغىچە كۆتۈرۈش؛

2. قىيامدا تۇرغاندا ئەر كىشى ئىككى قولىنى كىندىكىنىڭ ئاستىدا، ئايال كىشى كۆكسىنىڭ ئۈستىدە قويۇش؛

3. تەكبىرى تەھرىمگە قول كۆتۈرگەندە ئىككى قولىنى يېڭىدىن چىقىرىش؛

4. ئىمام بولغان كىشى نامازدا قىرائەتنى سۈننەتتە كۆرسىتىلگەن بويىچە ئوقۇش؛

5. يالغۇز ناماز ئوقۇغۇچى رۇكۇ ۋە سەجدىنىڭ تەسبىھلىرىنى ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق ھەم تاق ئوقۇش؛

6. سەجدە قىلغاندا ئەر كىشى تۆگۈلۈپ ئەمەس، ئىككى بىلىكىنى قورسىقىدىن، قورسىقىنى ئىككى يوتىسىدىن، ئىككى يوتىسىنى پاچىقىدىن يىراق تۇتۇش، ئايال كىشى بىلىكىنى قورسىقىغا ۋە يوتىسىغا چاپلاپ تۇرۇش؛

7. تۆت رەكەتلىك پەرز نامازلارنىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكىتىدە ئىچىدە قىرائەت قىلىش؛

8. سۈرە فاتىھەنى باشلاشتىن ئىلگىرى «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم» دېيىش؛

9. نامازغا تولۇق ئۈلگۈرەلمىگەن كىشى ئۈلگۈرەلمىگەن قىسمىنى ئوقۇش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمەي، ئىمام سالام بېرىپ بولغۇچە ساقلاپ تۇرۇش.

بەشنچى باب

نامازدا هارام بولغان ئىشلارنىڭ بايانى

• نامازدا هارام بولغان ئىش - هەرىكەتلەر ئومۇمەن توققۇزدۇر:

1. نامازدا تۇرۇپ، يۈزىنى ئوڭ سول تەرەپكە بۇراپ قاراش؛

2. نامازدا ئاسمانغا قاراش؛

2. نامازدا تۆۋرۈك ياكى باشقا نەرسىلەرگە يۆلىنىپ تۇرۇش؛

3. سەجدىدە قول - پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى يەردىن كۆتۈرۈش؛

4. تەشەههۇدتا ئولتۇرغاندا سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرۇپ، ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ ئولتۇرماي باشقىچە شەكىلدە، مەسىلەن، ئىت ئولتۇرۇشىدا ئولتۇرۇش؛

5. كىيىمىنى تۈزەشتۈرۈش، بەدىنىنى قاشلاش دېگەندەك نامازنىڭ ئىچىدىن بولمىغان ئىش - هەرىكەتلەر بىلەن ئۈچ قېتىمدىن زىيادە ئوينىشىش؛

6. پەقەت بىر تەرەپكىلا سالام بېرىش؛

8. تەكبىر، سانا، تەشەههۇد، تەسبىھ قاتارلىقلارنىڭ كەلىمىلىرىگە دەلىلسىز بىرەر كەلىمە قوشۇپ ئوقۇش؛

9. نامازنىڭ ۋاجىپلىرىدىن بىرەرسىنى قەستەن تەرك ئېتىش؛ ئەگەر شۇنداق قىلسا، ناماز بۇزۇلىدۇ.

ئالتىنچى باب

نامازدىكى مەكرۇھلارنىڭ بايانى

مەكرۇھلار ھەممە ناماز ئوقۇغۇچىغا ئورتاق بولغان مەكرۇھلار ۋە بىر قىسىم كىشىلەرگە خاس بولغان مەكرۇھلار دەپ ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ. نامازدا 59 مەكرۇھ بولۇپ، بۇلاردىن 42سى ئورتاق مەكرۇھلار، 17سى خاس مەكرۇھلاردۇر.

- **ئورتاق مەكرۇھلار:**

1. تەكبىرنى تەكرارلاپ ئېيتىش؛
2. ئايەت ۋە تەسبىھلەرنى ساناپ ئوقۇش؛
3. ئۆرە تۇرغاندا قولىنى بېلىگە قويۇپ تۇرۇش؛
4. (زۆرۈرىيەتسىز) يۆتىلىش؛
5. بۇرنىنى پۈرۈشتۈرمەك؛
6. بىرەر نەرسىنى پۈۋلەش ياكى پۈۋلىگەنگە ئوخشاش ئۈزۈن نەپەسلىنىش؛ بۇنداق قىلمىشلار يېنىدىكى ئادەم ئاڭلىمىغۇدەك بولسا، مەكرۇھتۇر. ئەمما، ئاڭلىغۇدەك ئۈنلۈك بولسا، ناماز بۇزۇلىدۇ؛
7. ئاغزىنى داچەن، يارماق دېگەندەك قىرائەتكە تەسىر يەتكۈزمەيدىغان كىچىك نەرسىلەرنى سېلىۋېلىش مەكرۇھتۇر.

ئەگەر قىرائەت قىلىشقا تەسىر يەتكۈزىدىغان چوڭ نەرسە بولسا، نامىاز بۇزۇلىدۇ؛

8. رۇكۇ قىلغاندا بېشىنى يۇقىرىغا قاڭقايتىۋېلىش؛

9. چىش ئارىسىغا كىرىۋالغان گۆش، نان ئۇۋۇقى ۋە تاماق قالدۇقلىرىنى يۇتۇش؛

10. نامازنىڭ سۈننەتلىرىدىن بىرەرسىنى تەرك ئېتىش؛

11. قىرائەتنىڭ ئاخىرىنى رۇكۇغا بارغاچ تامالاش؛

12. «سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ (سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدەھ» ياكى «ربنا لك الحمد (رەببەنا لەكەلھەمد)»نى سەجدىگە كېتىۋېتىپ دېيىش؛

13. «اللّٰهُ اكْبَر (ئاللاھۇ ئەكبەر)»نى رۇكۇ ۋە سەجدىنىڭ ئىچىگە سۆرەپ كىرىش؛

14. سەجدىگە بارغاندا ئۆزرىسىز بولسىمۇ، ئىككى قولىنى ئىككى تىزىدىن بۇرۇن يەرگە قويۇش؛

15. نامازدا باغرى سۇنۇق، بىچارە ھالەتتە ئەمەس، ئەكسىچە ئۆزىنى چوڭ تۇتۇپ، ھاكاۋۇر قىياپەتتە تۇرۇش مەكرۇھتۇر؛

16. سىڭايان ئولتۇرۇش؛

17. ئەسنىگەندىن باشقا ۋاقىتلاردا ئاغزىنى چىڭ يۇمۇۋېلىش؛

18. كۆزىنى يۇمۇۋېلىش؛

19. نامازدا ئۇششاق تاشقا ئوخشاش نەرسىلەرنى ئورنىدىن يۆتكەش مەكرۇھتۇر. ئەگەر يۆتكىمىسە سەجدە قىلغىلى بولمايدىغان نەرسىلەرنى بىر - ئىككى قېتىم يۆتكەش مەكرۇھ ئەمەس؛ ئۇنىڭدىن كۆپ بولۇپ كەتسە، ناماز بۇزۇلىدۇ؛

20. نامازنى ئاخىرلاشتۇرماي تۇرۇپ پېشانىسىدىكى تەر ياكى توپىنى سۈرتۈش؛

21. سەجدىگە بارغاندا ياكى تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا كىيىملىرىنى ئاۋايلاپ يىغىپ تۇرۇش ياكى تون ۋە چاپىنىنىڭ پەشلىرىنى قىستۇرۇپ قويۇپ ناماز ئوقۇش؛

22. ئەسنەك كەلگەندە قايتۇرماي ئەسنەۋېرىش؛

23. كېرىلىش؛

24. نامازدا قول - پۇتلىرىنىڭ بارماقلىرىنى قايرىپ، قاس چىقىرىش؛

25. نامازدا ئۆرە تۇرغاندا ئېغىرلىقىنى بىرلا پۇتىغا سېلىپ، يەنە بىر پۇتىنى بوش قويۇپ، ئارام ئالدۇرماق؛

26. رۇكۇدىن باشقا ۋاقىتلاردا قولنىڭ بارماقلىرىنى كېرىپ تۇرۇش؛

27. قىرائەتنى ئالدىراپ ئوقۇش؛

28. سەجدىدە بېشىنى دۈمبىسى بىلەن تۈز قىلماسلىق.

29. نامازدا ئۆزرىسىز بىر قەدەم مېڭىش. ئەگەر بىر قېتىمدا ئارقىمۇئارقا ئۈچ قەدەم ماڭسا، ناماز بۇزۇلىدۇ؛

30. نامازدا ئوڭ - سول تەرەپكە مىدىرلاپ، ئېغىناقلاپ تۇرۇش؛

31. نامازدا پىت، بۈرگە ۋە پاشىدەك نەرسىلەرنى ئۆلتۈرۈش. ئەگەر ئىككى قېتىمدىن ئارتۇق ئۆلتۈرسە، ناماز بۇزۇلىدۇ؛

32. نامازدا تۇرۇپ تۈكۈرمەك؛

33. نامازدا ياكى باشقا ۋاقىتلاردا مەسجىدنىڭ بورىسىنىڭ

ئاستى ياكى ھەرقانداق ئەشيالىرىغا تۇكۇرۇش؛

34. نامازدا پىت، بۈرگە ۋە پاشىدەك نەرسىلەرنى يەرگە كۆمۈش؛

35. ئاز ھەرىكەت بىلەن ئايىقنى سىيلىش. ئەگەر بۇ ھەرىكەت بەك كۆپ بولۇپ كەتسە، ناماز بۇزۇلىدۇ؛

36. نامازدا خۇشپۇراق نەرسىلەرنى پۇراش؛

37. كىيىمى بىلەن ياكى يەلپۈگۈچ بىلەن بىر - ئىككى قېتىم يەلپۈنۈش مەكرۇھ؛ ئۇنىڭدىن ئارتۇق يەلپۈنسە، ناماز بۇزۇلىدۇ؛

38. ئوخشاش بىرلا سۈرىنى ھەر نامازغا ئوقۇشنى ئادەت قىلىۋېلىش، باشقا نامازلارغا ئۇ سۈرىنى ئوقۇماسلىق؛

39. قۇرئان سۈرىلىرىنى تەرتىپى بويىچە ئوقۇماي، باشقا سۈرىگە ئاتلاپ كېتىش (ئەمما، ئاتلاپ ئوقۇغان بولسا ناماز بۇزۇلمايدۇ)؛

40. بىر سۈرىدىن بىر ئايەت ئوقۇپلا، باشقا بىر سۈرىدىكى ئايەتلەرگە يۆتكىلىش؛

41. ئىككى رەكەتلىك نامازنىڭ بىرىنچى رەكئەتتە سۈرىنىڭ ئاخىرىنى، ئىككىنچى رەكئەتتە شۇ سۈرىنىڭ بېشىنى ئوقۇش ياكى ئالدى بىلەن سۈرىنىڭ ئاخىرىنى، كېيىن شۇ سۈرىنىڭ بېشىنى بىر رەكەتتە ئوقۇش؛

42. كىچىك بالىنى ئۆزرىسىز قۇچىقىغا ئېلىپ ناماز ئوقۇش (ئۆزرىلىك دېگىنىمىز: مەسىلەن، بالىغا قارايدىغان باشقا ئادەم يوق، بالا بەك يىغلاپ كەتكەن ئەھۋال ئاستىدا، قۇچىقىغا ئالسا بولىدۇ)؛

• **خاس مەكرۇھلار:**

1. ئىمامنىڭ مەلۇم بىرىنىڭ ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپ، ئۇنى نامازغا ئۈلگۈرۈۋالسۇن دەپ رۇكۇ قىلماي ياكى سالام بەرمەي ساقلاپ تۇرۇشى؛

2. پەرز نامازلاردا بىرىنچى رەكەتكە قارىغاندا ئىككىنچى رەكەتكە ئۇزۇن قىرائەت قىلىش؛

3. پەرز نامازلاردا رەھمەت ياكى غەزەپ ئايەتلىرىنى ئوقۇغاندا، مەنىسىنى ئويلاپ ئازراق توختاپ قېلىش؛

4. پېشانىسىنى يەرگە تەگكۈزمەي سەللە ياكى تۇماقنىڭ ئۈستىگە سەجدە قىلىش ياكى قولىنى چاپىنىنىڭ يېڭىدىن چىقارماي سەجدە قىلىش؛

5. قورسىقىنى يوتىسىغا، ئىككى بىلىكىنى يەرگە چاپلاپ تۇرۇپ سەجدە قىلىش؛

6. نامازدا تۇماق ياكى دوپپىسىنى ئاز ھەرىكەت بىلەن سېلىۋېتىش؛ ئەگەر ھەرىكەت كۆپ بولۇپ كەتسە، ناماز بۇزۇلىدۇ؛

7. نامازدا تۇماق ياكى دوپپىسىنى ئاز ھەرىكەت بىلەن كىيىش؛ ئەگەر ھەرىكەت كۆپ بولۇپ كەتسە، ناماز ئوخشاشلا بۇزۇلىدۇ؛

8. كۆپ جامائەتكە ئىمام بولغان كىشىنىڭ قىرائەتنى جامائەتكە ئېغىر كېلىدىغان دەرىجىدە ئۇزۇن قىلىشى؛ ئىمام بولغۇچى جامائەتنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ قىرائەتنى ئۇزۇن ياكى قىسقا ئوقۇشى لازىم.

9. ئىمام بولغان كىشىنىڭ شەخسىي ئىشىنى دەپ نامازنى تېزراق ئوقۇشى.

10. ئىمامنىڭ ناماز جائىز بولغۇدەك مىقداردا يەنى قىسقا بولسا ئۈچ ئايەت، ئۇزۇن بولسا بىر ئايەت ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئوقۇيدىغان ئايەتنى تاپالمىغاندا، دەرھال رۇكۇغا كەتمەي، جامائەتنىڭ ئايەتنى ئېغىزىغا سېلىپ بېرىشىنى كۈتۈشى؛

11. كۈندۈزدە ئوقۇيدىغان نەپلى نامازلاردا قىرائەتنى ئۈنلۈك ئوقۇش.

12. قىرائەت مەخپىي ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇشى مەكرۇھتۇر. ئەگەردە سەجدە ئايىتى سۈرىنىڭ ئاخىرىدا بولسا، مەكرۇھ ئەمەستۇر؛

13. پەرز نامازلاردا رەھمەت ياكى ئازاب ئايەتلىرىنى ئۆزرىسىز تەكرارلاپ ئوقۇش. ئەمما، نەپلى نامازلاردا مەكرۇھ ئەمەستۇر؛

14. پەرز نامازلارنىڭ ئىككى ياكى ھەر رەكئەتتە بىر سۈرىنى تەكرار ئوقۇش؛

15. ئەرلەرنىڭ چاپان ياكى كۆڭلەكلىرىنىڭ يەڭلىرىنى تۈرۈپ قويۇپ ناماز ئوقۇشى مەكرۇھتۇر. ئەمما، ئاياللار شۇنداق قىلسا، نامىزى بۇزۇلىدۇ؛

16. رەھمەت ئايىتى ياكى غەزەپ ئايىتى ئوقۇلغاندا، ئىمامنىڭ كەينىدىكى جامائەتلەرنىڭ «سەدەقەللاھۇ تائالا ۋە بەللەغە رەسۇلۇھۇ» (ئاللاھ راست ئېيتتى ۋە پەيغەمبەر ھەقنى يەتكۈزدى) دېگەندەك سۆزلەرنى دېيىشى. چۈنكى، نامازدا جامائەتنىڭ ئىمامنىڭ قىرائىتىنى تىڭشاپ جىم تۇرۇشى لازىمدۇر؛

17. پەرز نامازلاردا ئۆزرىسىز تام ياكى تۈۋرۈكلەرگە يۆلىنىپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇش. ئەمما، نەپلە نامازلاردا جائىز بولىدۇ؛

- **ئەسكەرتىش:**

بەزى كىتابلاردا نامازدىكى بىر قىسىم مەكرۇھلار هارام قىلىنغان ئەمەللەر قاتارىدىن سانالغان. يەنە بەزى كىتابلاردا مەكرۇھلار بىلەن هارام قىلىنغان ئەمەللەرنى بىر - بىرىگە ئارىلاشتۇرۇۋېتىش ئەھۋاللىرى مەۋجۇت. مەكرۇھ ئادەتتە «مەكرۇھ تەھرىيمي» ۋە «مەكرۇھ تەنزىيھي» دەپ ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ. ئەقلى - ھوشى جايىدا ئادەم بۇلارنى پەرقلەندۈرەلەيدۇ.

- **نامازدا يەنە تۆۋەندىكىدەك مەكرۇھلار بار:**

1. نامازدا بىرەر ۋاجىپ ياكى سۈننەتنى تەرك ئېتىش؛
2. چاپىنى ياكى تونىنىڭ يېڭىنى ساپماي، يېپىنچاقلاپلا ناماز ئوقۇش؛
3. پۈركەنچە ياكى ئەدىيال دېگەندەك نەرسىلەرنى مۈرىسىگە ئارتىپلا ناماز ئوقۇش؛
4. ھەرخىل جاندارلارنىڭ سۈرىتى بار جايدا ياكى سۈرەت چۈشۈرۈلگەن كىيىمدە ناماز ئوقۇش؛
5. ئادەملەر ئۆتۈپ تۇرىدىغان جايغا ئالدىنى قىلىپ ناماز ئوقۇش؛
6. مۇنچىدا ناماز ئوقۇش؛
7. قەبرىستاندا ناماز ئوقۇش؛
8. ئادەمنىڭ كۆڭلىنى پەرىشان قىلىدىغان جايدا ناماز

ئوقۇش؛

9. سېسىق پۇراق كېلىپ كۆڭۈلنى ئېلىشتۇرىدىغان جايدا ناماز ئوقۇش؛

10. ئالدىنقى سەپتە بوش يەر تۇرسا كەينىدىكى سەپتە تۇرۇپ، ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇش؛

11. چوڭ ئادەمنىڭ بالاغەتكە يەتمىگەن باللار بىلەن بىر سەپتە تۇرۇپ، ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇشى؛

12. بۇت، ھەيكەل ياكى سۈرەت تىكلەپ قويۇلغان جايدا ناماز ئوقۇش؛

13. سىرتقا كىيىپ چىقالمايدىغان كونا ياكى ئىچ كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇش؛

14. ئۆزرىسىز باشتاق ناماز ئوقۇش؛

15. تاھارىتى قىستاپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇش؛

16. باشقىلارنىڭ چىرايىغا قاراپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇش؛

17. نامازنىڭ تېشىدىكى بىر ئادەم ناماز ئوقۇۋاتقان ئادەمگە سالام قىلسا، ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ قول ئىشارىتى ياكى باشقا خىل ئۇسۇل بىلەن سالامغا جاۋاب قايتۇرۇشى؛

18. ئىمامنىڭ جامائەتتىن ئايرىلىپ يالغۇز مېھرابنىڭ ئىچىدە تۇرۇۋېلىشى (توغرىسى ئىمام بىلەن جامائەتنىڭ ئارىسىدا جامائەت نورمال سەجدە قىلالىغۇدەك بىر سەپ مىقدارى ئورۇن تاشلاپ تۇرۇشتۇر). ئەگەر ئىمامنىڭ پۇتى مېھرابنىڭ سىرتىدا بولسا، ناماز جائىز بولىدۇ.

19. جامائەت ياقتۇرمايدىغان ئادەمنىڭ ئىمام بولۇشى؛

20. قولىنى سىرتىغا چىقىرالمايدىغان يېڭى يوق كىيىم بىلەن ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر؛

21. سۈرەت ئالدىدا بولسا، ناماز ئوقۇش مەكرۇھ بولغاندەك، ئىككى تەرىپىدە ياكى ئۈستىدە بولسىمۇ مەكرۇھتۇر. پۇتىنىڭ ئاستىدا ياكى ئارقا تەرىپىدە بولسا، نامازغا دەخلىسى بولمايدۇ؛

22. ئىمام ئۈچ ئايەت ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن لوقما سېلىش؛

23. ئىمامنىڭ ئۆزى يالغۇز جامائەتتىن يۇقىرى ياكى تۆۋەن جايدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇشى؛ ئەمما، ئىمام بىرقانچە جامائەت بىلەن بىرگە تۇرسا مەكرۇھ بولمايدۇ؛

24. ئىمامنىڭ نامازدا تۇرۇپ، قىرائەتنى چىرايلىق قىلىش ئۈچۈن يۆتىلىشى ياكى گېلىنى قىرىشى؛

25. توخۇ دان چوقۇغاندەك ئالدىراپ، قەددىنى تۈزلىمەيلا رۇكۇ ۋە سەجدىگە كېتىش؛

26. ئىككىنچى رەكەتنى ئاۋۋالقى رەكەتتىن ئۇزۇن قىلىش؛

27. نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى تەرك ئېتىش.

يەتتىنچى باب

نامازدىكى مۇباھلارنىڭ بايانى

مۇباھ مەكرۇھلۇق دەرىجىسىگە توشمايدىغان (سادىر بولۇپ قالسا ئەيىبلەنمەيدىغان)، شەرىئەتتە چەكلەنمەيدىغان ئىشلاردۇر.

نامازدىكى مۇباھلار «ئورتاق مۇباھلار» ۋە «خاس مۇباھلار» دەپ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ. نامازدا جەمئىي 11 مۇباھ بار بولۇپ، سەككىزى ئورتاق مۇباھ، ئۈچى خاس مۇباھتۇر.

- **ئورتاق مۇباھلار:**

1. نامازدا يۈزنى بۇرىماي تۇرۇپ، كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇياق ـ بۇياققا كۆز يۈگۈرتۈش؛

2. ئۆرىلىك ئەھۋالدا سەجدە قىلىدىغان جاينى بىر قېتىملا سۈپۈرۈۋېتىپ ياكى بىرەر نەرسە بولسا، بىر چەتكىرەك سۈرۈۋېتىپ سەجدە قىلىش؛

3. ناماز ئوقۇۋاتقاندا يىلان ياكى چايانغا ئوخشاش بىرەر نەرسە كېلىپ قالسا، بىر قېتىمدىلا ئۇرۇپ ياكى دەسسەپ ئۆلتۈرۈۋېتىش؛

4. ئېغىزىدا قىرائەت قىلىشقا دەخلى يەتكۈزمەيدىغان كىچىك

نەرسلەرنىڭ بولۇشى؛

5. نامازدا ئولتۇرۇپ ـ قوپۇشقا دەخلى يەتكۈزمەيدىغان نەرسىلەرنى قولىدا تۇتۇپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇش. ئەمما، نامازنىڭ بىرەر ئەركانىغا دەخلى قىلسا، جائىز ئەمەستۇر؛

6. ئايەتنى قۇرئان كەرىمدىكى يېزىلىش تەرتىپى بويىچە ئوقۇماي بۇرۇن نازىل بولغان سۈرە بويىچە ئوقۇش؛

7. رۇكۇ ۋە سەجدىدە ياكى رۇكۇ ۋە سەجدىدىن باش كۆتۈرگەندە بەدىنىگە كىيىمىنىڭ چاپلىشىپ قالماسلىقى ئۈچۈن سىلكىش؛

8. نامازنىڭ بىرىنچى رەكئەتتە بىر سۈرىنىڭ ئاخىرىنى، يەنە بىر رەكئەتتە باشقا بىر سۈرىنىڭ ئاخىرىدىن بىر قانچە ئايەت ئوقۇش.

- **خاس مۇباھلار:**

1. نەپلى نامازدا بىر سۈرىنى قايتا ـ قايتا تەكرارلاپ ئوقۇش.

2. ئىمامنىڭ ئولتۇرۇشى ياكى ئۆرە تۇرۇشىنى بىلەلمەي ئىككىلىنىپ قالغىنىدا، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا كەينىدىكى جامائەتنى كۆزىتىپ ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇش ياكى ئولتۇرۇشقا قارار بېرىش؛

3. تېنى ساغلام تۇرۇپ نەپلە نامازنى بىر نەرسىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ ئوقۇش.

سەككىزىنچى باب

نامازنى بۇزىدىغان ئامىللارنىڭ بايانى

- **نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار ئومۇمەن بەشتۇر:**

1. نامازدا قەستەن ياكى سەۋەن گەپ قىلىش؛
2. نامازدا تۇرۇپ قاقاقلاپ كۈلۈش. بۇنىڭدا ھەم ناماز بۇزۇلىدۇ ھەم تاھارەت سۇنىدۇ؛
3. نامازنىڭ ھەرىكەتلىرىدىن ھېسابلانمايدىغان بىرەر ئىش - ھەرىكەتنى ئىككى قېتىمدىن كۆپ قىلىش؛
4. نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بىرەرسىنى ئۆزرىسىز تەرك قىلىش؛
5. نامازدا تۇرۇپ تاھارىتى سۇنۇپ كېتىش.

- **كۆرسەتكۈچ بارماق ئىشارىتى قىلىش**

كۆرسەتكۈچ بارماق ئىشارىتى قىلىش تۆت مەزھەپ ئىماملىرىدىن رىۋايەت قىلىنغان بولسىمۇ، ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە رەھىمەھۇللاھتىن مەشھۇر بولغان بىر رىۋايەتتە، «تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا كۆرسەتكۈچ بارماق ئىشارىتى قىلمىسۇن» دېيىلگەن. شۇنىڭغا ئاساسەن، كاتتا - كاتتا ھەنەفىي ئالىم ۋە مۇجتەھىدلىرى ئىشارەت قىلماسلىق قارىشىنى ياقلىغان. «ئەددۇررۇل مۇختار» دىمۇ ئىشارەت قىلماسلىق ھەققىدە پەتۋا

بېرىلگەن. ئەمما، كېيىنكى ھەنەفىي ئۆلىمالار ئىشارەت قىلىشنى كۈچلەندۈرگەن. ئىشارەت قىلىشنى كۈچلەندۈرگەن ئۆلىمالار «بۇرھان» ناملىق كىتابتا بايان قىلىنغان مۇنۇ ئۇسۇل بويىچە قىلىشنى جائىز دەپ قارىغان:

«تەشەھھۇدتا ئولتۇرۇپ ‹التحيات› نى ئوقۇغاندا، قولىنى تىزى ئۈستىگە قويۇپ تۇرۇپ، ئوڭ قولىنىڭ كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى ‹لاَ إِلٰهَ› دېگەن لامنى تىلغا ئالغان ھامان كۆتۈرۈپ، ‹اِلَّا اللّٰهُ› دېگەندە تاشلاپ ئىشارەت قىلىنىدۇ. باشقا بارماقلارنى يۇمۇش ھەم ھالقا شەكلىدە قىلىش لازىم ئەمەس». ئىمام شافىئىي رەھىمەھۇللاھنىڭ مەزھېپىدە ئىككى شاھادەت ئارىسىدا چىمچىلاق ۋە نامسىز بارماقلىرىنى يىغىپ تۇرۇپ، ئوتتۇرا بارماق بىلەن باش بارماقنىڭ ئۇچىنى بىرلەشتۈرۈپ يۇملاق ھالقا شەكلىگە كەلتۈرۈپ، كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆتۈرۈپ ئىشارەت قىلىدۇ. باشقا بارلىق مەزھەپلەردە «لاَ إِلٰهَ»دە كۆتۈرۈپ، «اِلَّا اللّٰهُ» دېگەندە تاشلايدۇ. ھەركىم ئەگەشكەن مەزھېپىگە ئۇيغۇن شەكىلدە بارماق ئىشارىتى قىلالىسا، قىلسۇن؛ ئەگەر سۈننەتكە ئۇيغۇن شەكىلدە قىلالماسلىقتىن ياكى ئالماشتۇرۇپ قويۇشتىن ئەنسىرىسە، قىلمىسۇن. چۈنكى، بۇنىڭدا سۈننەتنى ئىجرا قىلىمەن دەپ مەكرۇھقا چۈشۈپ قېلىش ئېھتىمالى بار[1].

[1] ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۈبھىسىزكى، بارماق ئىشارىتى شەيتانغا تۆمۈر (ئاتقان) دىنمۇ قاتتىق (تېگىدۇ)» دىگەن. بۇ ھەدىسنى ئىمام نەۋەۋىي، ھەيسەمىي، شۇئەيب ئەرنائۇت قاتارلىق ئالىملار «زەئىپ» دېگەن؛ ئەھمەد شاكىر «سەھىھ»، ئەلبانىي «ھەسەن» دېگەن. بۇ ھەدىسكە بېرىلگەن باھالاردىكى ئوخشىماسلىقنىڭ سەۋەبى راۋىيلارنىڭ ئىچىدە «كەسىر ئىبنى زەيد» ئىسىملىك بىرى بولغانلىقىدۇر. باشقا ھەدىس

ئىككى رەكەت نامازنى ئۆلچەملىك ئوقۇش ئۇسۇللىرى

1. ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەم ئالدى بىلەن ئۆلچەملىك تاھارەت ئالىدۇ؛

2. پاكىز كىيىملەرنى كىيىپ نامازغا تۇرىدۇ؛

3. نامازغا تۇرغاندا ئىككى پۇتىنىڭ ئارىلىقىنى تۆت بارماق مىقدارى قويۇپ، قىبلىگە قاراپ تۇرىدۇ.

شەرىفلەردە كېلىشىچە، بۇ ئىشارەتنىڭ بىرقانچە خىل شەكلى بار:

1 - كۆرسەتكۈچ بارمىقىنىلا كۆتۈرۈپ ئىشارەت قىلىش.

2 - باش ۋە ئوتتۇرا بارماقنىڭ ئۇچىنى بىرلەشتۈرۈپ ھالقا شەكلىگە كەلتۈرۈپ تۇرۇپ، كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆتۈرۈپ ئىشارەت قىلىش.

3 - چىمچىلاق ۋە نامسىز بارماقلىرىنى يىغىپ، ئوتتۇرا بارماق بىلەن باش بارماقنىڭ ئۇچىنى بىرلەشتۈرۈپ ھالقا شەكلىگە كەلتۈرۈپ تۇرۇپ، كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆتۈرۈپ ئىشارەت قىلىش.

4 - ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرىنىڭ ھەممىنى يىغىۋېلىپ تۇرۇپ، كۆرسەتكۈچ بارمىقىنىلا كۆتۈرۈپ ئىشارەت قىلىش.

5 - تەشەھھۇدتا دۇئا قىلغاندا كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆتۈرۈپ، ئاستى - ئۈستىگە بىر قانچە قېتىم ھەرىكەتلەندۈرۈپ ئىشارەت قىلىش.

بۇلارنىڭ ھەممىسى شەرئىي دەلىللەرگە تايانغانلىقى ئۈچۈن بىر ئادەم يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن بەش خىل ئىشارەتنىڭ قايسى بىرىنى قىلسا، ئۇنى خاتا قىلدىڭ دېمەسلىك، ھەتتا ئىشارەت قىلمىسىمۇ، نېمىشقا ئىشارەت قىلمىدىڭ؟ دەپ ئەيىبلىمەسلىك لازىم. ئەڭ ياخشىسى ئىختىلاپ پەيدا قىلماي، كۆپ سانلىق كىشىلەر ئىشارەت قىلىدىغان جايدا ئىشارەت قىلىش، ئىشارەت قىلمايدىغان جايدا ئىشارەت قىلماسلىق، ئىشارەت قىلمىغان دەپ بۆلۈنۈشكە سەۋەب بولماسلىق لازىم.

4. ئوقۇماقچى بولغان نامىزىنىڭ نىيىتىنى دىلى ۋە تىلى بىلەن قىلىش. مەسىلەن، «نىيەت قىلدىم ئۆتەرمەن بامدات نامازىنىڭ ئىككى رەكەت سۈننىتىنى، ئۇشبۇ ۋاقتى بىلەن، يۈزۈم قىبلىگە، قىبلەم بىجىھەتى كەبە، خالىسەن لىللاھى تائالا، ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ نامازغا كىرىدۇ. ئەگەر جامائەتلىك پەرز ناماز بولسا: «ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا، ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ نامازغا كىرىپ كېتىدۇ؛

5. تەكبىرى تەھرىمەدە ئىككى قولىنىڭ ئالقىنىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ، بارماقلىرىنى ئوچۇق ھالەتتە تۇتۇپ، باش بارمىقىنى قۇلىقىنىڭ يۇمشىقىغىچە كۆتۈرىدۇ؛ ئايال كىشى مۈرىسىگىچە كۆتۈرىدۇ؛

6. ئەگەر ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇغان بولسا، تەكبىر تەھرىمىنى ئىمامغا ئەگەشتۈرۈپلا قىلىدۇ؛

7. ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، ئوڭ قولىنىڭ باش بارمىقى بىلەن چىمچىلاق بارمىقىنىڭ ئۇچىنى بىر - بىرىگە تەگكۈزۈپ، ھالقا شەكلىگە كەلتۈرۈپ، سول قولىنى بېغىشىغىچە باغلاپ كىندىكىنىڭ ئاستىدا تۇتۇپ تۇرىدۇ؛

8. سەجدە قىلىدىغان يېرىگە قاراپ تۇرىدۇ؛

9. «سُبْحَانَكَ اللّٰهـمّ وَبِحَمْدِكَ، تَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالىٰ جَدُّكَ، وَلا إِلٰهَ غَيْرُكَ» دېگەن سانانى ئوقۇيدۇ؛

10 - «أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» ۋە «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيم»نى ئوقۇيدۇ؛

11. سۈرە فاتىھە ئوقۇيدۇ؛

12. ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇغۇچى بولسۇن ياكى يالغۇز ناماز ئوقۇغۇچى بولسۇن، سۈرە فاتىھەنى ئوقۇپ بولۇپ، «وَلَا الضَّالِّيْنَ» دېگەندە ئىچىدە «آمِيْن» دەيدۇ؛

13. سۈرە فاتىھەدىن كېيىن ئاز دېگەندە قىسقا ئۈچ ئايەت ياكى ئۇزۇن بىر ئايەت ئوقۇيدۇ؛

14. ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇغۇچىلار ئىمامنىڭ قىرائىتىنى تىڭشاپ جىم تۇرىدۇ؛

15. ئايەتنى دانىمۇدانە، ئالدىرىماي، توغرا ۋە ناھايىتى ئوچۇق ئوقۇيدۇ؛

16. قىرائەت قىلىپ بولغاندىن كېيىن رۇكۇغا بارىدۇ؛

17. رۇكۇدا قولنىڭ بارماقلىرىنى ئېچىپ، تىزنى چىڭ قاماللاپ تۇرىدۇ، بېشىنى دۈمبىسى بىلەن تەڭ تۇتىدۇ؛

18. رۇكۇدا ئىككى بىلىكنى قولتۇقىغا چاپلاپ تۇرمايدۇ؛

19. رۇكۇدا «سُبْحَانَ رَبِّيَ العَظِيْم»نى ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم دەيدۇ. ئۈچتىن ئارتۇق تاق دېسە ياخشى؛

20. ئىمام «سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَه» دېگەندە جامائەت «رَبَّنَا لَكَ الحَمْدُ» دەيدۇ؛

21. يالغۇز ناماز ئوقۇغۇچى «سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَه»نى ھەم «رَبَّنَالَكَ الحَمْدُ» ھەرئىككىلىسىنى دەيدۇ؛

22. رۇكۇدىن باش كۆتۈرگەندە قەددىنى تۈزلەپ تىك تۇرىدۇ؛

23. سەجدىگە بارغاندا ئاۋۋال ئىككى تىزنى، ئاندىن ئىككى قولنى، ئاندىن بۇرنىنى، ئەڭ ئاخىرىدا پېشانىسىنى ئارقا ـ

ئارقىدىن يەرگە قويىدۇ؛

24. سەجدە قىلغاندا ئىككى ئالىقىنىنى يەرگە قويۇپ، ئوتتۇرىسىغا يۈزىنى قويىدۇ. ئىككى قولىنى يۈزگە بەك يېقىن قويۇۋېلىپ يۈزگە تېگىپ قالماسلىقى ياكى يۈزىدىن بەك يىراق قويماسلىقى لازىم. باش بارمىقىنى قۇلىقىنىڭ يۇمشىقىنىڭ ئۇدۇلىدا قويىدۇ؛ بارماقلىرىنى بىر ـ بىرىگە چاپلاپ، ئۇچىنى قىبلىگە قارىتىدۇ؛ ئىككى بىلىكىنى قولتۇقىدىن ۋە قورسىقىنى يوتىسىدىن ئاجرىتىپ تۇتىدۇ؛

25. رۇكۇ ۋە سەجدىنى ئۇزۇنراق قىلىدۇ؛

26. سەجدىدە «سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلىٰ»نى ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم دەيدۇ. تاق دېمىسە ياكى ئۈچتىن ئاز دەپ قويسا، سۈننەت تەرك بولىدۇ؛

27. سەجدىدىن باش كۆتۈرگەندە ئالدى بىلەن پېشانىسىنى ئاندىن بۇرنىنى كۆتۈرۈپ، ئاندىن «اَللّٰهُ أَكْبَرُ»نى دەپ ئىككى قولىنى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئىككى تىزىنى ئارقا ـ ئارقىدىن يەردىن كۆتۈرىدۇ؛

28. ئىككى سەجدە ئارىسىدا بېشىنى ۋە دۈمبىسىنى تۈزلەپ، بىردەم ئارام ئېلىپ ئولتۇرىدۇ؛ توخۇ دان چوقۇغاندەك تېز سەجدە قىلسا، ناماز دۇرۇس بولمايدۇ؛

29. ئىككى سەجدە ئارىسىدا «اَللّٰهُـمَّ اغْفِـرْلِي وَارْحَمْـنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْـنِي وَارْفَعْـنِي وَاَجِـرْنِي مِـنَ النَارِ»نى ئوقۇسا بولىدۇ؛

30. ئىككىنچى سەجدىنىمۇ ئالدىنقى سەجدىگە ئوخشاش قىلىدۇ؛

31. ئىككىنچى رەكەتكە تۇرغاندىن كېيىن بىرىنچى رەكەتتىكىگە ئوخشاش قول باغلاپ تۇرۇپ، «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ» دەپ سۈرە فاتىھەنى ئوقۇيدۇ؛ سۈرە فاتىھەنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن «آمِيْن» دەپ ئالدىنقى رەكەتتىكىگە ئوخشاش بىر سۈرە قوشۇپ ئوقۇيدۇ؛

32. قىرائەت تامام بولغاندىن كېيىن رۇكۇ ۋە سەجدە قىلىدۇ؛

33. ئىككىنچى سەجدىدىن باش كۆتۈرگەندىن كېيىن سول پۇتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ، بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتىپ ئولتۇرىدۇ؛

34. ئىككى قولىنى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، بارماقلىرىنى ئىختىيارىي قويۇپ بېرىپ، «اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ»نى ئوقۇيدۇ؛

35. ئەگەر تۆت رەكەتلىك ناماز بولسا، يۇقىرىقى تەشەھھۇدنى ئوقۇپ بولۇپ، ئۈچىنچى رەكەتكە تۇرۇپ كېتىدۇ؛ ئىككى رەكەتلىك ناماز بولسا ياكى تۆت رەكەتلىك نامازنىڭ ئىككىنچى تەشەھھۇدى بولسا، تۆۋەندىكى ئىككى دۇرۇت بىلەن دۇئانى تولۇق ئوقۇيدۇ:

«اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى إِبْرَاهِيمَ وَعَلٰى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ». «اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى إِبْرَاهِيمَ وَعَلٰى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيد». «اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّار ».

بەزى رىۋايەتلەردە «اللّٰهُمَّ إني أعوذ بك من عذاب القبر، وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجّال، وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات. اللّٰهُمَّ إني أعوذ بك من المأثم والمغرم» ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى بايان قىلىنغان؛

36. ئەگەر تۆت رەكەتلىك ناماز بولسا، بىرىنچى ئولتۇرۇشتا تەشەھھۇدنىلا ئوقۇپ، دۇرۇت ۋە دۇئانى ئوقۇمايلا ئۈچىنچى رەكەتكە تۇرۇپ كېتىدۇ؛

37. ئالدىنقى رەكەتلەرگە ئوخشاش «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيم»نى ئوقۇپ، ئۇنىڭدىن كېيىن سۈرە فاتىھەنى ئوقۇيدۇ. (پەرز نامازنىڭ) ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكىتىدە سۈرە فاتىھەدىن كېيىن ئايەت قوشۇپ ئوقۇلمايدۇ. سۈرە فاتىھەدىن كېيىنلا «آمِيْن» دەپ، ئۈچىنچى ياكى تۆتىنچى رەكەتنىڭ رۇكۇسىغا كېتىدۇ؛

38. ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا يۇقىرىقى تەشەھھۇد ۋە ئىككى دۇرۇت بىلەن دۇئانى تولۇق ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن سالام بېرىدۇ. سالامنى ئالدى بىلەن ئوڭ تەرىپىگە يۈزىنى بۇراپ «اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ» دەيدۇ ۋە ئوڭ تەرەپتىكى جامائەتلەر بىلەن پەرىشتىلەرنى نىيەت قىلىدۇ؛ ئاندىن سول تەرىپىگە يۈزىنى بۇراپ، «اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ» دەپ سالام بېرىپ نامازدىن چىقىدۇ ۋە سالام بىلەن سول تەرەپتىكى جامائەتلەرنى ۋە پەرىشتىلەرنى نىيەت قىلىدۇ. ئىقتىدا قىلغۇچىلار ئىمام بار تەرەپكە سالام بەرگەندە، ئىمامنىمۇ قوشۇپ نىيەت قىلىدۇ. سالامدىن كېيىن «اللّٰهُمَّ أَنْتَ السَّلام، وَمِنْكَ السَّلام، تَبارَكْتَ يا ذا الجَلالِ وَالإِكْرام»نى ئوقۇيدۇ، ئاندىن «اَللّٰهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ

وَحُسْـنِ عِبَادَتِكَ»نـى ئوقۇيـدۇ، ئاندىـن «اللَّهـمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًـا كثِـيرًا، وَلا يَغْفِر الذُّنـوبَ إِلاَّ أَنْتَ، فَاغْفِر لي مغْفِـرَةً مِن عِنْدِكَ، وَارحَمْـني، إِنَّـكَ أَنْتَ الْغَفـور الرَّحِيم»نى ئوقۇپ، دۇئـا قىلغان هالدا قولىنى ئاغزىنىڭ ئۇدۇلىغىچە كۆتۈرىدۇ، دۇئانى تۈگەتكەندە قولىنى يۈزىگە سۈرتىدۇ ياكى «ئايەتۇلكۇرسىي»نى ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن «سۇبهانەللاھ»نى 33، «ئەلهەمدۇلىللاھ»نى 33، «ئاللاھۇ ئەكبەر»نى 34 قېتىم ئوقۇيدۇ. سالامدىن كېيىنلا كەلىمە تەۋھىدنى ئوقۇش سۈننەتتۇر. نامازنى ئەيمىنىش ئىچىدە، ئاجىزلىقىنى ئىزهار قىلىپ تۇرۇپ ئوقۇش لازىمدۇر. بىپەرۋالىق بىلەن ئوقۇغان نامازغا ساۋاب بولمايدۇ. ناماز ئوقۇغۇچى ئاللاھنىڭ ئالدىدا هۇزۇرى قەلب بىلەن تۇرۇپ دەرد ئېيتىۋاتقاندەك ئېتىقادتا بولۇشى لازىم.

ئاللاھ تائالا ئەڭ توغرىسىنى بىلگۈچىدۇر!

پەرز نامازلاردىن كېيىن ئوقۇلىدىغان زىكىرلەر

أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ، أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ، أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ.

اللّٰهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ، وَمِنْكَ السَّلام، تَبارَكْتَ يا ذا الجَلالِ وَالإِكْرام.

لا إِلٰهَ إِلاّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لا شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلىٰ كُلّ شَيْءٍ قَدير، اللّٰهُمَّ لا مانِعَ لِما أَعْطَيْتَ، وَلا مُعْطِيَ لِما مَنَعْتَ، وَلا يَنْفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ.

لا إِلٰهَ إِلاّ اللّٰهُ، وحدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ، لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلاّ بِاللّٰهِ، لا إِلٰهَ إِلاّ اللّٰهُ، وَلا نَعْبُدُ إِلاّ إِيّاه, لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الفَضْلُ وَلَهُ الثَّناءُ الحَسَنُ، لا إِلٰهَ إِلاّ اللّٰهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الكافِرُوْنَ.

«سُبْحانَ اللّٰهِ» 33 قېتىم «اَلحَمْدُ لِلّٰهِ» 33 قېتىم «اَللّٰهُ أَكْبَرُ» 33 قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ.

لا إِلٰهَ إِلاّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لا شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ.

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ الشَّيْطانِ الرَّجِيم

اللّٰهُ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلاَّ بِمَا

شَـاءَ وَسِـعَ كُرْسِـيُّهُ السَّـمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَلاَ يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ. [آية الكرسى - البقرة ٢٥٥]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم

قُـلْ هُـوَ اللّٰهُ أَحَـدٌ، اللّٰهُ الصَّمَـدُ، لَـمْ يَـلِدْ وَلَـمْ يُـولَدْ، وَلَـمْ يَكُن لَّهُ كُفُـوًا أَحَدٌ.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم

قُـلْ أَعُوذُ بِـرَبِّ الْفَلَقِ، مِنْ شَرِّ مَـا خَلَقَ، وَمِنْ شَرِّ غَاسِـقٍ إِذَا وَقَبَ، وَمِنْ شَرِّ النَّفَّٰثَٰتِ فِى الْعُقَدِ، وَمِنْ شَرِّ حَاسِـدٍ إِذَا حَسَـدَ.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم

قُـلْ أَعُـوذُ بِـرَبِّ النَّاسِ، مَلِكِ النَّـاسِ، إِلَٰهِ النَّـاسِ، مِنْ شَرِّ الْوَسْـوَاسِ الْخَنَّـاسِ، الَّذِى يُوَسْـوِسُ فِى صُـدُورِ النَّـاسِ، مِنَ الْجِنَّـةِ وَالنَّاسِ.

لا إِلَهَ إِلاّ اللّٰهُ وَحْـدَهُ لا شَرِيْـكَ لَهُ، لَهُ المُلْـكُ وَلَهُ الحَمْـدُ، يُحْيِـي وَيُمِـيتُ وَهُـوَ عَلىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْـرٌ.

اَللّٰهُـمَّ إِنّـِي أَسْأَلُـكَ عِلْمـاً نافِعـاً وَرِزْقـاً طَيِّـباً، وَعَمَـلاً مُتَقَـبَّلاً.

اَللّٰهُمَّ أَجِرْنِي مِنْ النَّارِ.

اَللّٰهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبادَتِكَ.

ۋىتىر نامىزىدا ئوقۇلىدىغان قۇنۇت دۇئاسى

١. اَللّٰهـمّ اهْدِنـا فِيْمَـنْ هَدَيْـتَ وَعَافِنا فِيْمَـنْ عَافَيْتَ وَتَوَلَّنـا فِيْمَنْ تَوَلَّيْـتَ وَبَـارِكْ لَنَا فِيْمَـا أَعْطَيْتَ وَقِنـا شَرّ مَا قَضَيْتَ إِنّـكَ تَقْضِي وَلَا يُقْـضىٰ عَلَيْـكَ إِنَّـهُ لا يَذِلُّ مَـنْ وَالَيْـتَ تَبارَكْـتَ رَبّنـا وَتَعالَيـتَ).

٢. اَللّٰهـمّ إنّـا نَسْـتَعِينُكَ وَنَسْـتَهْدِيْكَ ونَسْـتَغْفِرُكَ وَنَتُـوْبُ إِلَيْـكَ وَنُؤْمِـنُ بِـكَ وَنَتَـوَكَّلُ عَلَيْـكَ وَنُثْنِي عَلَيْـكَ الخَيْرَ كلّـهُ نَشْـكُرُكَ وَلا نَكْفُـرُكَ وَنَخْلَـعُ وَنَـتْرُكُ مَـنْ يَفْجُـرُكَ اَللّٰهـمّ إيّـاكَ نَعْبُدُ وَلَـكَ نُصَلِّي وَنَسْـجُدُ وَإِليْـكَ نَسْـعَىٰ ونَحْفِـدُ نَرْجُـو رَحْمَتَـكَ وَنَخْشَىٰ عَذابَـكَ إنّ عَذابَـكَ الجِـدَّ بِالكُفّـارِ مُلْحِـقٌ.

سۇترە مەسلىسى

دالا ياكى يول ئۇستىدە ناماز ئوقۇشقا توغرا كەلگەندە، تومۇقى باشمالتاقچىلىك، ئۇزۇنلۇقى بىر گەز (تەخمىنەن 46 سانتىمېتىرغا تەڭ) كەلگۈدەك بىر تال تاياق ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىرەر نەرسىنى ئالدىغا تىكلەپ، سۇترە قىلىپ ناماز ئوقۇش لازىم. چوڭ مەسجىدلەردە ئالدىغا بىر نەرسە سۇترە قىلماي ناماز ئوقۇغاندا، باشقىلار ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈشكە توغرا كەلسە، سەجدە قىلىدىغان يېرىدىن ئەمەس، يىراقراق يېرىدىن ئۆتسە گۇناھكار بولمايدۇ.

ئەمما، مەسجىد كىچىك بولۇپ، ناماز ئوقۇغۇچى بىلەن قىبلە تامىنىڭ ئارىلىقىدا سەجدە قىلىدىغان يەردىن باشقا بوش يەر بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا بىر ئادەم نامازنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن بولسا، ئۇ ناھايىتى چوڭ گۇناھكار بولىدۇ.

مەسجىدتە يالغۇز ناماز ئوقۇغاندا، تۈۋرۈك دېگەندەك بىرەر نەرسىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ياكى ئالدىدىن ئادەم ئۆتمەيدىغان چەترەك بىر جاينى تېپىپ ناماز ئوقۇش لازىم.

ئەمما، جامائەت ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇغاندا،

نامازنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈشكە توغرا كەلسە، ئىمامنىڭ ئالدىدىن ئەمەس، جامائەتنىڭ ئالدىدىن ئۆتسە بولىدۇ. چۈنكى، ئىمام بىلەن ئوقۇلغان ناماز، ئىمام بىلەن باغلىنىپ كەتكەن بولىدۇ، جامائەتنىڭ نامىزىغا تەسىر يەتمەيدۇ.

مۇبارەك ھەدىسلەردە مۇنۇلار كەلگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «نامازخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن كىشى بۇنىڭ نەقەدەر ئېغىر گۇناھ ئىكەنلىكىنى بىلسە ئىدى، ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتكىنىدىن 40 (يىل) ساقلاپ تۇرغان بولاتتى»[1].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «نامازخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن كىشى بۇنىڭ نەقەدەر ئېغىر گۇناھ ئىكەنلىكىنى بىلسە ئىدى، ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتكىنىدىن، 100 يىل ساقلاپ تۇرۇشنى تاللىغان بولاتتى»[2].

يەنە ئىمام مالىك رەھىمەھۇللاھ كەئبۇلئەھبار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنۇلارنى رىۋايەت قىلىدۇ: «نامازخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن كىشى بىلسە ئىدى، يەر يۇتۇشى ئۇنىڭ ئۈچۈن نامازخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكىنىدىن ياخشىراق بولاتتى»[3].

يەنە بىر رىۋايەتتە، «نامازخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەنلىكىدىن

---

[1] سەھىھۇل بۇخارىي، 510 ـ نومۇرلۇق ھەدىس. بۇ ھەدىستە قىرىق يىل ياكى ئاي، كۈن ئىكەنلىكىنى ئېيتىلمىغان.

[2] سۇنەن ئىبنى ماجە، دارۇل جىيل نەشرىياتى، 5 ـ باسما، 946 ـ نومۇرلۇق ھەدىس.

[3] مۇۋەتتا مالىك، 35 ـ نومۇرلۇق ھەدىس.

يەر يۇتۇپ كېتىشى يەڭگىلرەك بولار ئىدى» دېيىلگەن[1].

خۇلاسە كالام شۇكى، سەھرادا ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشى چوقۇم 46 سانتىمېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى تاياققا ئوخشاش بىرەر نەرسىنى سول ياكى ئوڭ قېشىنىڭ ئوتتۇرىغا ئۇدۇللاپ، سەجدىگاھىنىڭ ئالدىغا تىكلەپ قويۇپ ناماز ئوقۇشى لازىم. ئۇنداق قىلماي ناماز باشلىسا، گۇناھكار بولىدۇ. كىچىك مەسجىدنىڭ ئىچىدە سۇترە تىكلەشنىڭ كېرىكى يوق، ئەمما ئادەم ئۆتىدىغان يەردىن ئۇزاقراق يەردە ناماز ئوقۇشى لازىمدۇر. كىچىك مەسجىدتە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن ئادەم يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغاندەك، قاتتىق گۇناھكار بولۇپ، ئاللاھنىڭ غەزىپىگە دۇچار بولىدۇ.

---

[1] دۇرەر سائادىيەدىن نەقىل قىلىنغان.

نامازغا ئەھمىيەت بېرىش ھەققىدە

ناماز پۈتۈن ئىبادەتلەرنىڭ تۈۋرۈكى ۋە ئەڭ ئەۋزىلىدۇر. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «(مۇسۇلمان) كىشى بىلەن كۇپرى ئارىسىدىكى پەرق نامازنى تەرك ئېتىشتۇر»[1] يەنى نامازنى تەرك ئېتىش كۇپرىلىققا ئېلىپ بارىدۇ.

يەنە بۇرەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: «بىز بىلەن ئۇلار ئارىسىدىكى ئەھدە نامازدۇر. كىمكى نامازنى قەستەن تاشلىسا، كاپىر بولىدۇ»[2].

ئەبۇ دەرداﺋ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەدىس رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: چىن دوستۇم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا ۋەسىيەت قىلىپ مۇنداق دېدى: «ئۆلتۈرۈلسەڭمۇ، كۆيدۈرۈلسەڭمۇ ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمە! خوتۇن، بالىچاقا، پۇل ـ ماللىرىڭدىن ئايرىلىشقا بۇيرۇغان تەقدىردىمۇ، ھەرگىز ئاتا ـ ئاناڭغا بويۇنتاۋلۇق قىلما! پەرز نامازنى قەستەن تەرك ئەتمە! پەرز نامازنى قەستەن تەرك

[1] سەھىھ مۇسلىم، 82 ـ نومۇرلۇق ھەدىس.

[2] سۇنەن تىرمىزىي، 2621 ـ نومۇرلۇق ھەدىس.

ئەتكەن كىشىدىن ئاللاھنىڭ ئەھدىسى ئاجراپ كېتىدۇ»[1]
يەنى ئاللاھ تائالا ئۇنىڭدىن مەغپىرەت ئەھدىسىنى تارتىۋېلىپ، مەغپىرىتىدىن يىراقلاشتۇرىۋېتىدۇ.

ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەرقانداق كىشى بەش نامازنى تاشلىماي، داۋاملىق ئادا قىلسا، ناماز ئۇنىڭغا قىيامەت كۈنى نۇر، دەلىل ۋە نىجاتلىق بولىدۇ. (ئەكسىچە) نامازنى قەستەن تاشلىغان ئادەم قىيامەت كۈنى نۇر، دەلىل ۋە نىجاتلىقتىن مەھرۇم قالىدۇ؛ قىيامەت كۈنى پىرئەۋن، ھامان، قارۇن ۋە ئۇبەي ئىبنى خەلەف قاتارلىق (دىن دۈشمەنلىرى) بىلەن بىر سەپتە، بىر يەردە بولىدۇ»[2].

مەزكۇر ھەدىسلەرگە ئاساسەن ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل رەھىمەھۇللاھ نامازنى قەستەن تەرك ئەتكۈچىنى كاپىر بولىدۇ دەپ ھۆكۈم قىلغان. ئىمام شافىئىي رەھىمەھۇللاھ بۇنداق ئادەم كاپىر بولىدۇ ھەم ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىدۇ دەپ قارىغان. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە رەھىمەھۇللاھ ئۆلگەنگە قەدەر زىندانغا تاشلىنىدۇ دەپ قارىغان. نامازنى قەستەن تەرك ئەتكۈچى دەرھال كاپىر بولمىغان تەقدىردىمۇ، بۇ ئەھۋال ئۇنى ئاقىۋەتتە كۇپرىلىققا ئېلىپ بارىدۇ. ئىمانسىز كېتىش خەتىرى ئېھتىمالغا تولىمۇ يېقىندۇر.

ئاللاھ ھەممىمىزگە بۇنىڭدىن پاناھ بەرسۇن!

---

[1] ئەبۇ بەكر ئىبنى خەللال: «ئەسسۇننە»، 1396 ـ نومۇرلۇق ھەدىس.
[2] تەھاۋىي: «شەرھۇ مۇشكىلىل ئاسار» 3180 ـ نومۇرلۇق ھەدىس.

روزى مەھشەردە خۇدايا زۇلجالال،
بەش نامازدىن ئەۋۋەلەن قىلغاي سوئال.

ئۇلۇغ ئاللاھ بارچە بەندىلىرىگە تەۋپىق، ھىدايەت ئاتا قىلىپ، ئىلاھىي ھۆكۈملەرگە يېپپىشقىلى نېسىپ قىلسۇن! ئامىن! ئامىن! ئامىن!

ئى ئاللاھ! «لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ» دېگەن شاھادەت كەلىمىسىنى بىزنىڭ دۇنيادىن كېتىش ئالدىدىكى ئاخىرقى سۆزىمىز قىلسۇن!

مەھشەر كۈنى بولىدۇ دەھشەت،
تۇنجى سوراق بولغاچقا ناماز.
تەمەيىم بار مېنىڭ دۇئادىن،
ھەر كىشى گەر ئوقۇسا ناماز.
چۈنكى، مەن بىر ئازغۇن، گۇناھكار،
لېكىن مېنى قۇتقۇزار ناماز.

ھىجرىيە 1401 - يىل، مۇبارەك رامزان ئېيىنىڭ 12 - كۈنى

تەرجىماندىن ئىلاۋە

- **رامىزان ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ۋاقىتلاردا قىلىشقا تېگىشلىك كۆندىلىك ئەمەل - ئىبادەتلەر:**

1. رامىزان ئېيى ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ ئەجىر - مۇكاپاتى ھەسسىلەپ كۆپىيىدىغان، مۇسۇلمانلار ساۋاب - ئەجىرلەردىن مول ھوسۇل ئالىدىغان ۋە روھىنى پاكلاپ، ئاللاھقا يېقىنلىشىدىغان مۇبارەك ئايدۇر. رامىزان ئېيىتى ئاللاھ راۋا كۆرمەيدىغان گۇناھ - مەسىيەتلەردىن قول ئۈزۈپ، ئەمەل - ئىبادەتكە قىزغىنلىقىنى ئاشۇرۇپ، ئۆزىنى ئۆزگەرتىدىغان ياخشى پۇرسەتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاسانلىقچە قولغا كەلمەيدىغان بۇنداق ياخشى پۇرسەتنى ھۇزۇرلىنىپ قىلىپ، غەپلەتتە ئۆتكۈزۈۋەتمەسلىك، ئەمەل - ئىبادەتلەردە باشقىلارغا ئۈلگە بولۇش لازىم. چۈنكى، پۇرسەت غەنىيمەتتۇر. بەلكى بۇ يىللىق رامىزان بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى رامىزىنى بولۇپ، كېلەر يىللىق رامىزانغا ئۇلىشالماي قېلىشى مۇمكىن.

2. رامىزاننىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىگە خۇشال بولۇش.

3. رامىزان ئېيىنىڭ يېتىپ كېلىشى بىلەن تەڭ قەلبنى ئىسلاھ قىلىپ، تەقۋادارلىقنى ئاشۇرۇشقا بەل باغلاش.

4. باشقىلاردىن، بولۇپمۇ ئاتا - ئانىدىن ھەردائىم كەچۈرۈم سوراپ تۇرۇش

5. قەلبنى ھەسەتتىن پاكلاش، ئۇنىڭ ئورنىغا ساۋابلىق ئىشلارنى ئويلاش ئارقىلىق شەيتانغا يوچۇق قويماسلىق.

6. باشقىلارغا تىل - ئاھانەت قىلىپ، ئەزىيەت يەتكۈزۈش ۋە ئۇياتسىز سۆزلەرنى قىلىش ۋە غەيۋەت - شىكايەتلەر سەۋەبلىك جاپا تارتىپ تۇتقان روزىنىڭ ساۋابىنى بىكار قىلىۋەتمەسلىك.

7. گۇناھلاردىن قول ئۈزۈپ، ئاللاھقا ھەقىقىي يوسۇندا تەۋبە قىلىش.

8. رامىزان مەزگىلىدە مەلۇم بىر ساۋابلىق ئىشنى تەرك ئەتمەي قىلىمەن دەپ بەل باغلاش ۋە شۇنىڭغا ئەمەل قىلىش، قەتئىي بەل قويۇۋەتمەي ئاخىرىغىچە داۋاملاشتۇرۇش.

9. تېلېفوننىڭ ئۇچۇر - ئالاقە ۋاستىلىرى، تېلېۋىزور پىروگراممىلىرى، بازار ئايلىنىش، ئۇزۇنغا سوزۇلغان يەپ - ئىچىش ۋە قۇرۇق پاراڭلار ۋاقتىڭىزنى ئوغرىلاپ كەتمىسۇن!

11. كىچىك بالىلارنى رامىزانغا ئادەتلەندۈرۈش، چىرايلىق گەپلەر بىلەن ئەمەل - ئىبادەتكە قىزىقتۇرۇش.

11. كېچىسى ئەمەل - ئىبادەت قىلدىم دەپ كۈندۈزى ئۇخلاپ، نامازنىڭ ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋېتىشتىن ساقلىنىش.

12. كۈچىنىڭ يېتىشىچە باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىش ۋە قىلىۋالغان ساۋابلىق ئىشلىرىغا خۇشال بولۇش. شەيتانىنىڭ ساۋابلىق ئىشلاردىن توسقۇنلۇق قىلىشىغا يول قويماسلىق.

13. ئاز - ئازدىن بولسىمۇ باشقىلارغا يوشۇرۇن ھالەتتە سەدىقە، خەير - ئېھسانلارنى ئۈزۈپ قويماسلىق. ئەمەللەرنىڭ ئاز بولسىمۇ ئۈزۈلۈپ قالماي داۋاملاشقانلىقى بىر مەزگىل كۆپ

قىلىپ، توختاپ قالغىنىدىن ياخشىدۇر.

14. ئۆزى ئوقۇغان ۋە تەراۋىھ نامازلىرىدا ئوقۇلغان ئايەتلەرنىڭ مەنىلىرىنى قۇرئاننىڭ تەرجىمىسى ياكى تەپسىر كىتابلىرىدىن بىلىۋېلىشقا تىرىشىش.

15. ئۆزىگە، ئاتا - ئانىسىغا، ئايال - بالىلىرىغا، ئۇرۇق - تۇغقان، دوست - بۇرادەرلىرىگە، ھۆكۈمدارلارنىڭ ھىدايىتىگە، تۇل خوتۇن، يېتىم - يېسىر، ئاجىز - بىچارىلەرگە، ياشلارنىڭ ھىدايەت يولىغا مېڭىشىغا، پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا، بولۇپمۇ مۇجاھىدلارنىڭ غەلىبە قىلىشىغا دۇئا قىلىشنى ئۇنتۇماسلىق.

16. رامىزانلىق نەرسە - كېرەك سېتىۋالغاندا ئۆزىنىلا ئەمەس، ئۇرۇق - تۇغقان، دوست - بۇرادەر ۋە قولۇم - قوشنىلىرىنىمۇ ئويلاپ، ئۇلارغىمۇ سەدىقە ياكى ھەدىيەلىك نەرسە - كېرەكلەرنى سېتىۋېلىش.

17. ئاتا - ئانىلار بالىچاقىلىرىنى قۇرئان ئوقۇش ۋە يادلاشقا قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن ھەدىيە بېرىش.

18. ئىفتارنىڭ ئالدىدا قۇياش پاتقۇچە، بامدات نامىزىدىن كېيىن قۇياش چىققۇچە بولغان ئارىلىقتىكى دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىتلارنى قولدىن بەرمەسلىك.

19. ھەر دائىم ئاللاھتىن قورقۇپ، يېلىنىپ، ياش تۆكۈش ۋە ئاللاھنىڭ داۋاملىق ئۆزىنى كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئەستىن چىقارماسلىق.

21. ھەر كۈنى دىنىي مەسىلىلەر مۇزاكىرە قىلىنىدىغان ئىلمىي سورۇنلارغا قاتنىشىپ دىنىي مەلۇماتىنى ئاشۇرۇش ۋە ئىمانىنى كۈچەيتىش.

21. ۋاقتىنى بىھۇدە ئۆتكۈزىدىغان ئىشلار بىلەن ئەمەس، ئەمەل ـ ئىبادەت ۋە ساۋابلىق ئىشلار بىلەن رەتلىك ئۆتكۈزۈش.

22. قۇرئاننى ياخشى ئوقۇيالمايدىغانلارغا مەسجىدتە سورۇن تۈزۈپ قۇرئان ئۆگىنىش ئۈچۈن شارائىت ھازىرلاپ بېرىش.

23. ئۇچرىغان ھەرقانداق مۇسۇلمانغا سالام قىلىشقا ئادەتلىنىش.

24. كىشىلەرگە خۇشچىراي مۇئامىلە قىلىش.

25. رامىزاندا ئاللاھقا كۆپ تائەت ـ ئىبادەت قىلىش، گۇناھ ـ مەسىيەتلەردىن قول ئۈزۈش ۋە ئەزىيەتلەرگە سەۋر قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنى چېنىقتۇرۇش.

26. ئاللاھنىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە شۈكۈر ئېيتىش.

27. كۆڭلىرىنى دۇئا ـ تىلاۋەت، تەۋبە ـ ئىستىغپار، زىكىر ـ تەسبىھ ۋە دۇرۇت ئوقۇش بىلەن ئۆتكۈزۈش.

28. تەراۋىھ، تەھەججۇد نامازلىرى دېگەندەك كېچىدە قىلىدىغان ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى قولدىن بەرمەسلىك ۋە سۇسلۇق قىلماسلىق.

29. گۇناھ ـ مەسىيەتكە چۈشۈپ قالغاندا؛ قىلىۋاتقان ئەمەل ـ ئىبادەتلىرىدىن مەغرۇرلىنىپ، ھۇرۇنلۇقى تۇتۇپ قالغان ياكى زېرىكىش ھېس قىلغان چاغلاردا ئاللاھقا تەۋبە ـ ئىستىغپار ئېيتىپ، لەنىتى شەيتاننىڭ شەررىدىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھلىق تىلەش.

31. قېرىنداشلىرىغا بىرەر قۇتا ئەتىر ياكى بىرەر تال مىسۋاك دېگەندەك نەرسىلەرنى ھەدىيە قىلىش. ھېچبولمىغاندا پات ـ

پـات تېلېفـون ياكـى ئۇچـۇر قىلـىپ ساۋابلىق ئىشلارغا ئۈنـدەپ، پەنـد ـ نەسـىھەتلەرنى ئـۆزۈپ قويماسـلىق.

31. كېسـەللەرنى يوقـلاش؛ ئۆلـۈم ـ يېتـىم ئىشـلىرى بولـۇپ قالسـا، جىنـازە ئىشـلىرىغا ئاكتىپلـىق بىلـەن قاتنىشـىش.

32. ھەرقېتـىم مەسـجىدكە تەراۋىـھ نامـىزى ئوقـۇش ئۈچـۈن ماڭغانـدا يېقىنلىرىدىـن بىـر ـ ئىككىنـى ئېلىۋېلـىش.

33. ھەر كۈنى ئائىلىسىدىكىلەردىن: بۈگۈن ناماز ئوقۇدىڭىزمۇ؟ قۇرئـان ئوقۇدىڭـىزمـۇ؟ مۇسـۇلمانلار ئۈچـۈن دۇئـا قىلدىڭىزمـۇ؟... دېگەنـدەك سـوئاللارنى سـوراش ئارقىلـىق ئەمـەل ـ ئىبادەتكـە ئۈندەپ تـۇرۇش.

34. ئىمكانىيىتى يار بەرسە رامىزان ئىچىدە ئۆمرە قىلىش.

35. ئەتراپىدىكى دىنسىز كىشىلەرنى چىرايلىق گەپلەر بىلەن ئىسلامغا دەۋەت قىلىش.

36. قارىـلار ھـەر كۈنـى قۇرئـان كەرىمدىـن ئـاز دېگەنـدە ئـۈچ پـارە، ئادەتتىكـى كىشـىلەر بىـرەر پـارە ئوقۇشـنى ئۆزىگـە ۋەزىپـە قىلىش .

37. روزىدارلارنى ئىفتارلىتىشنى قولدىن بەرمەسلىك.

38. قەبرىسـتانلىقنى زىيـارەت قىلـىپ، ئۆلۈكلـەر ھەققىدە دۇئا قىلـىش ۋە ئۆلۈمنـى ئەسـلەپ تەقۋادارلىقنى ئاشـۇرۇش.

39. گۇنـاھ ـ مەسـىيەتلەردىن قـول ئۈزۈشـكە چىـن دىلىدىـن بـەل باغلاش.

41. تەقـۋادار، ئەقىدىسـى ساغلام كىشـىلەر بىلـەن دوسـت بولـۇپ، ئۇلارنـى ئۈلگـە قىلـىش.

41. رامىزاننىڭ ئاخىرقى 10 كۈنى مەسجىدتە ئولتۇرۇپ، ئېتىكاپ قىلىشنى قولدىن بەرمەسلىك.

42. قەدر كېچىسىنى تېپىش ئۈچۈن رامىزاننىڭ ئاخىرقى 10ىدا كېچىلەرنى ئەمەل ـ ئىبادەتلەر بىلەن ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزۇش.

43. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاشلىنىپ قالغان سۈننەتلىرىگە ئەمەل قىلىش ۋە باشقىلارغا تەشۋىق قىلىش.

44. ئىسلامغا ۋە مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق بىرەر ئىش قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈش.

45. تەبلىغ، دەۋەت سورۇنلىرى دېگەندەك ساۋابلىق ئىشلارنى باشقىلارغا خەۋەر قىلىش.

46. ئاز دېگەندە كۈنىگە بىرەر سائەت ۋاقتىنى كىشىلەرنى دەۋەت قىلىشقا ئاجرىتىش.

47. ئائىلىسىدىكىلەرنى دەۋەت سورۇنلىرىغا بىرگە ئاپىرىشنى ئۇنتۇماسلىق.

48. قۇرئان كەرىمنى كۆپ تىلاۋەت قىلىپ، كۆپ تىڭشاپ بېرىش.

49. مەسجىدكە بۇرۇنراق بېرىپ، كېيىنراق قايتىپ، نامازلارنىڭ ئالدى ـ كەينىدە ئاز دېگەندە بەش ـ ئون مىنۇت ئولتۇرۇپ زىكىر، تەھلىل ـ تەسبىھ ۋە دۇرۇت ئېيتىشنى قولدىن بەرمەسلىك.

51. ماشىنىدا سەپەر قىلغان ياكى ئىش ئارىلىقلىرىدىكى بوش ۋاقىتلارنى، بانكا ياكى دوختۇرخانىلاردا ئۆچرەت ساقلىغان

ۋاقىتلارنى بىھۇدە ئۆتكۈزمەي، ئاللاھقا زىكىر - تەسبىھ ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئوقۇش بىلەن ئۆتكۈزۈش.

51. رامىزان ئىچىدە دىنىي مەسىلىلەرگە ئائىت بىرەر كىتابنى ئوقۇپ تۈگىتىش.

52. ئۇرۇق - تۇغقانلارنى يوقلاش.

53. نامازنىڭ سۈننەتلىرى ۋە ئۇنىڭدىن باشقا «چاشگاھ» نامىزى ۋە كېچىدە ئوقۇلىدىغان نەپلە نامازلارنى قولدىن بەرمەسلىك.

54. ئائىلىسىدىكىلەرگە ھەدىيە بېرىپ خۇشال قىلىش.

55. رامىزان چىقىپ كەتكەندە ئەمەل - ئىبادەتلەردىن سۇسلىشىپ، ئاللاھنى رامىزاندىلا تونۇيدىغان، باشقا چاغدا تونۇمايدىغان بولۇپ قالماسلىق.

56. رامىزان كىرگەندە مەسجىد ئىمامىنىڭ مەسئۇلىيىتى تېخىمۇ ئېغىرلىشىدۇ. كىشىلەرگە رامىزاننىڭ ئەدەپ - ئەخلاقلىرىنى چۈشەندۈرۈش بىلەن بىرگە ئەمەل - ئىبادەتلەرگە قىزىقتۇرۇش ۋە جامائەتلەرنىڭ ئۆزئارا دوستلۇق رىشتىسىنى كۈچەيتىشنى مەزمۇن قىلغان ۋەز - نەسىھەتلەرنى كۆپەيتىشى لازىم.

57. ئىمام بولغان كىشى يېڭىدىن جامائەتكە قوشۇلغانلارغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشى، چىرايلىق سۆزلەر بىلەن نەسىھەت قىلىشى، رامىزان چىقىپ كەتكەندىن كېيىنمۇ يوقاپ كەتمەي، داۋاملىق مەسجىدكە ھازىر بولۇشى ئۈچۈن خىزمەت ئىشلىشى لازىم.

58. سوھۇرلۇقنى بەك بۇرۇن يېۋالماسلىق.

59. ئىپتار ۋاقتىدا ئېغىر تاماقلارنى كۆپ يېۋالماسلىق، سوھۇرلۇقتا بەك ياغلىق، تۇزلۇق ۋە ئىسسىقلىق تاماقلارنى يېيىشتىن ساقلىنىش. كېچىسى سۇنى كۆپرەك ئىچىپ بېرىش، كۈندۈزى ئۇسساپ قالماسلىق ئۈچۈن قېتىققا تەرخەمەك ئارىلاشتۇرۇپ يەۋېلىشنى ئۇنتۇماسلىق.